

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1924—25

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKJÆR)

1925

INDHOLD.

	Pag.
Generalforsamlingen m. v.	5
Knud Jarner: Sovjetruslands borgerlige Lovbøg	6
Ragnar Bergendal: Några synpunkter på lagstiftningen om andelsföreningar	7
Troels G. Jørgensen: Domstolenes Stilling overfor Afgørelser af Retsspørgs- maal ad privat Vej.....	26
Kjeld Rørdam: Nogle Bemærkninger om ekstinktive Erhvervelser.....	39
St. Grundtvig: Den Dommerne tiltænkte Virksomhed med Udfærdigelse af juridiske Dokumenter for Private.....	42
Valdemar Hvidt: Bemærkninger om »Received for shipment«-Dokumenter	52

*Møderne refererede af Overretssagfører Ellis Henriques, Mødet den 24. November
dog af Fuldmægtig i Indenrigsministeriet Aage Finsen.*

FORENINGEN

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdtes Tirsdag den 23. September 1924 i Odd-Fellow Palæet og lededes af Formanden, Professor *Torp*.

Højesteretssagfører *Ahnfelt-Rønne* aflagde Beretning. Medlemsantallet, der den 1. September 1923 havde udgjort 398, var i Aarets Løb gaaet ned, saaledes at det den 1. September 1924 udgjorde 395, og man maatte derfor henstille til Medlemmerne at agitere for Tilgang af nye Medlemmer.

Regnskabet, der for Vinteren 1923—24 er gennemgaaet af Foreningens Revisor, Byretsdommer *Elhoff*, og befundet rigtigt, balancerer med Kr. 4.912,43. Aaret begyndte med en Kassebeholdning af Kr. 804,30 og endte med en Kassebeholdning af Kr. 999,20. Der gaves Decharge for Regnskabet.

Bestyrelsen, med Undtagelse af Overretssagfører *Faurschou*, der selv ikke ønskede Genvalg, genvalgtes i sin Helhed og bestaar herefter af:

Professor, Dr. jur. *Carl Torp*, Overretssagfører *Axel Bang*, Højsteretsdommer *Julius Møller*, Højsteretssagfører *Th. Knudtzon*, Højsteretssagfører *Karsten Meyer*, Højsteretssagfører *Ø. Ahnfeldt-Rønne*, Politiinspektør *Hakon Jørgensen*, Dommer *Jesper Simonsen*, Sekretær i Justitsministeriet, cand. jur. *Borum* og Sekretær i Justitsministeriet, cand. jur. *Faurholt*.

Revisor, Byretsdommer *Elhoff* genvalgtes ligeledes.

Foreningens Medlemmer var af Sagførersamfundets 1. Kreds indbudt til Kredsens Møde den 13. Marts 1925, hvor Landsdommer *Kai Hammerich* holdt Foredrag om »Den juridiske Stands Fremvækst i Danmark«.

SOVJETRUSLANDS BORGERLIGE LOVBOG.

(Foredrag af Overretssagfører Knud Jarner den 23. September 1924).

Foredraget udelades her, idet det findes trykt i U.f.R. 1924 B pag. 269 flg., hvortil henvises.

NÅGRA SYNPUNKTER PÅ LAGSTIFTNINGEN OM ANDELSFÖRENINGAR.

(Foredrag af Docent Ragnar Bergendal. Lund, den 27. Oktober 1924).

I Indledningen til Foredraget henlede Foredragsholderen Opmærksomheden paa, at medens Andelsforeningerne i Danmark i det store og hele har udviklet sig uden nogen Lovgivning, er det modsatte Tilfældet i Sverrig, hvor man i snart en Menneskealder har haft en Lovgivning om disse Foreninger, de »ekonomiska föreningarna«. Den første svenske Lov herom er fra 1895, og den nugældende fra 1911. Disse Love var naturligvis — og kunde efter hele Sagens Natur og Baggrunden for deres Udarbejdelse og Vedtagelse heller ikke være det — udtømmende, men det rent principielle Spørgsmaal: om de herhenhørende Forhold bør være lovfæstede, vilde Foredragsholderen absolut besvare bekræftende.

Foredragsholderen fortsatte derefter:

Jag lämnar nu de allmänna resonnementen och kommer över till några speciella frågor.

Liksom för den fysiska, så är även för den juridiska personen *födel*sen ett mycket kritiskt moment. Vår lag har en liten avdelning »Om förenings bildande«. Bortsett från de omedelbara förutsättningarna för att vinna registrering, äro dessa bestämmelser emellertid synnerligen knapphändiga. Framför allt fäster man sig vid, att ingenting säges om det sätt, varpå en medlem skall avgiva sin förklaring om inträde. Det måste alltså antagas få ske helt formlöst. Detta medför emellertid, att synnerligen ofta ovisshet råder om huruvida en person verkligen är medlem av en

förening eller icke. Styrelsen skall visserligen hålla förteckning över medlemmarna, men denna kan givetvis icke alltid äga vitsord gentemot bestridande. Och själva bildningsproceduren är ofta utdragen över en lång tid, därunder en person kan på olika sätt hava visat sitt intresse för den tillfänkta sammanslutningen, ett intresse som emellertid varit avsett såsom helt platoniskt. Ej sällan arbetar man med preliminära teckningslistor och andra till sin innebörd mycket oklara handlingar. Och även om det är utom tvist, att en person är medlem, kan det vara oklart, för huru många insatser han är medlem. Är även detta ställt utom tvist, kan det ändå vara oklart om t. ex. i en elektrisk distributionsförening hans insatser avse abonnement å energi för belysning eller för motordrift. Så snart, såsom nästan alltid, förpliktelser av ett eller annat slag skola åtfölja medlemskapet, ligger det i öppen dag att sådan osäkerhet såsom den nu antydda måste vara synnerligen oläglig. Det torde därför böra uppställas såsom ett krav på en tillfredsställande lagstiftning för ekonomiska föreningar, att den bör uppställa vissa formella betingelser för anslutning såsom medlem. Lagstiftningen för aktiebolag och hos oss för s. k. ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet erbjuda mönster, som härvid kunna tjäna till ledning. Skriftlighet både för ansökning om inträde och för styrelsens eller annat föreningsorgans besked i anledning därav torde vara ett minimum, vars uppfyllande aldrig skall bereda svårigheter. Man bör komma ihåg att många av de ekonomiska föreningarna söka sina medlemmar bland lantbefolkningen, med dess åtminstone hos oss ytterligt formalistiska uppfattning i rättsliga ting, som bl. a. gör det mycket lätt att glömma eller förneka en blott muntlig viljeförklaring.

Ett huvudspörsmål i andelsföreningarnas rätt måste alltid bli ordnandet av den ekonomiska basen för deras verksamhet, vara sig man vill kalla den för insatskapital, grundfond ell. dyl. Till detta ämne ansluter jag nära frågan om medlemmarnas ansvar för föreningens förbindelser. Enligt vår föreningslag (7 §) skola nu varje ekonomisk förenings stadgar angiva:

»4) den insats, med vilken varje medlem skall delta i föreningen, huru insatserna skola göras, samt huruvida medlem må

deltaga i föreningen med högre belopp än enkel insats» och vidare

»6) där ej för föreningens förbindelser skola häfta allenast dess tillgångar, det belopp, intill vilket medlemmarna åtaga sig personlig ansvarighet för föreningens förbindelser«.

Varje förening erhåller alltså ett eget kapital genom insatser av medlemmarna. Lagen söker verka för vidmakthållandet därav genom förbud mot utdelning till medlemmarna av annat än nettovinst (18 §); och den tänker sig att det egna kapitalet skall ökas genom avsättning till reservfond; reglerna härom äro dock ej synnerligt effektiva. — Såsom bas för en ekonomisk verksamhet är nu insatskapitalet ej alltid av någon mycket hög värde. Bortsett därifrån, att det kan vara huru litet som helst, har man i synnerhet att observera, att medlemmarna ju kunna genom uppsägning, dödsfall eller uteslutning komma att avgå ur föreningen. Denna rörlighet i medlemsbeståndet är ett särskilt karakteristicon för föreningsformen och framhålles starkt av lagens motiv. När nu en medlem avgår, skall han regelmässigt vara berättigad att återfå sin inbetalda insats, åtminstone såvitt denna vid tiden för avgången finnes i behåll hos föreningen, i form av en därå löpande andel i föreningens räkenskapsmässiga nettoförmögenhet. Föreningarnas stadgar kunna visserligen stadga avvikelser från denna regel, men så sker i allmänhet icke, just därför att de enskilda medlemmarna sätta stort värde på utsikten att vid avgång få sina insatser tillbaka. De, som bevilja föreningen kredit utan en ensamt för sig tillfyllestgörande realsäkerhet och med tanke på föreningens allmänna ekonomiska styrka måste därför städs säga sig, att denna är någonting mycket föränderligt och osäkert. Ty så snart föreningens ekonomi visar tendens att försämras, skola tydligen alltid en hel del medlemmar finna det angeläget att söka rädda undan sina insatser, medan de ännu finnas kvar, och alltså skyndsamt begära sitt utträde. Genom återbetalningarna av deras insatser skall ekonomien så ytterligare försämras, framför allt genom minskad likviditet; fördenskull komma nya medlemmar att begära sitt utträde o. s. v. tills ställningen blir ohållbar.

Om kreditgivare alltså icke kunna alltför mycket bygga på det inbetala insatskapitalet, blir frågan om medlemmarnas person-

liga ansvar för föreningens förbindelser av synnerlig betydelse. I de tyska andelsföreningarnas, Genossenschaften, historia har ett personligt, obegränsat och solidariskt ansvar för medlemmarna, i stor utsträckning haft karaktären av ett absolut postulat, som föreningsväsendets egna målsmän velat direkt härleda ur den solidaritet, som man velat se såsom själva grundtanken för denna organisationsform. I Sverige ha helt andra betraktelsesätt gjort sig gällande. Redan föra 1895 års lag var det i det allmänna rättsmedvetandet en mycket stadgad uppfattning, att medlemmarna i en andelsförening icke utan särskilt åtagande hade något som helst personligt ansvar för föreningens gäld. Och lagstiftningen har anslutit sig till denna uppfattning. Ett särskilt åtagande av ansvar kan naturligtvis förekomma, och är mycket vanligt, från enstaka föreningsmedlemmars sida, t. ex. styrelseledamöterna, i form av vanlig borgen. Men i den mån föreningens affärer äro vidlyftiga och dess sammansättning är s. a. s. demokratisk, skall naturligtvis denna utväg ofta vara stängd eller åtminstone erhålla en mera moralisk än egentlig ekonomisk betydelse. Och vår lagstiftning känner, som jag nyss antydde, även en föreningsform med ett ansvar för varje föreningsmedlem i denna hans egenskap. Som det anförda lagrummet ger vid handen får ansvaret icke vara obegränsat, utan får endast gälla intill ett visst maximibelopp för varje insats. Solidariskt är detta ansvar icke i första hand, utan endast subsidiärt, så at vad som befinnes brista hos en medlem kan uttagas av de övriga, så långt deras ansvarighet räcker. En särskild uttaxering är alltså nödvändig, och denna omgång förefaller helt naturlig, eftersom detta ansvar utöver insatsbeloppen överhuvud icke får göras gällande annat än då föreningen är i konkurs, och sedan konkursförfarandet förts till slut, så att man kan fastställa bristens storlek. Lagstiftarna ha alltså varit synnerligen angelägna att skydda föreningsmedlemmarna mot att blive tagna i anspråk för föreningens skulder. Häri ha de lyckats synnerligen väl, ja, så väl att den lilla part av ansvar, som de tillåtit, blivit utan nämnvärd betydelse i verkligheten. Föreningar med begränsad personlig ansvarighet, som det skall heta i firmanamnet, äro relativt mindre vanliga, och deras kreditmöjligheter torde icke vara större än de övrigas, föreningarna utan personlig ansvarighet.

Efter denna redogörelse för lagens innehåll, är man kanske benägen att tro, att våra ekonomiska föreningar överhuvud icke åtnjuta eller taga i anspråk någon kredit, för vilken de ej kunna erbjuda säkerhet genom in-teckning i fastighet eller eljes genom pant. Ett sådant antagande är tillnärmelsevis riktigt när det gäller arbetarebefolkningens och dylika konsumtionsföreningar. Enligt det principprogram, som Robert Owen hade uppställt för den klassiska sammanslutningen av vävarna i Rochdale, skulle i en kooperativ verksamhet det behöfliga kapitalet tillskjutas av medlemmarna. Härefter ha konsumentkooperatörerna i allmänhet rättat sig, helt visst i längden till stor båtnad för rörelsens utveckling. Men en sådan finansieringsmetod har alltid krävt en början i smått och en mera långsam utveckling. Trots att medlemmarna i producentsammanslutningar väl i regel hava en ekonomiskt något bättre situation, har man i dessa andelsföreningar, särskilt jordbrukarnas, så gott som aldrig ansett sig kunna tage medlemmarnas offervillighet i anspråk i så hög grad, som varit erforderligt för att genom sammanskott erhålla det vid starten behöfliga driftkapitalet. Man har, särskilt kan nämnas lantmännens inköpsföreningar som hos oss utgöra en hela landet omfattande organisation, från början opererat med kredit i största möjliga utsträckning, vilket också lett till en särdeles lysande krasch. Där ha vi då att spörja, huru det varit möjligt att erhålla nämnvärd kredit med de förut skisserade legala förutsättningarna. Svaret är: på grundval av insatsförbindelser av medlemmarna. Lagstiftaren, som av omtanke om medlemmarna reducerat deras ansvar för föreningens skulder till praktiskt taget ingenting, hade glömt att stoppa till ett hål, genom vilket ett sådant ansvar av mycket betungande karaktär kan fullt lagligt åvägbringas.

Det är fråga om sättet för insatsernas betalning. Detta kan av stadgarna ordnas på vad sätt som helst. Mest närliggande kunde synas vara att föreskriva kontant betalning. Men det skall visa sig mycket svårt att få ett större antal jordbrukare att i ett nytt företag teckna genomsnittligen t. ex. 50 insatser à 50 kronor, om detta innebär att man skall kontant inbetala 2500 kronor. Däremot kan det vara mycket lätt att åstadkomma teckning av 50 insatser à 50 kronor, varav 2 kronor skola kontant inbetalas, om för de återstående 48 kronorna pr. insats, d. v. s. 2400 kronor ej skall

fullgöras annan prestation än avlämnande av en förbindelse. Särskild om denna är ställd att betalas endast i mån av särskilt beslut från föreningens sida, om sådant beslut enligt stadgarna endast må fattas vid trängande behov, skall en ackvisitör hava mycket lätt att för personer med något mindre omfattande erfarenhet i ekonomiska ting framställa denna förbindelse såsom en ren formalitet. Men i realiteten skiljer den sig ej mycket från en vid anfordran förfallen borgen å 2400 kronor. Mot säkerhet av något hundratal sådana förbindelser kan föreningen lätt erhålla en vidlyftig bankkredit.

Denna lättvindiga form för kapitalanskaffning kan tydligen erbjuda en lockelse för mången »Grunder«, som av den på denna punkt mycket stränga lagstifningen angående aktiebolag har funnit sig avskuren från att använda denna företagsform. Emellertid kan i denna del vår föreningslagstiftning näppeligen anses tillfredsställande. Den tillåter alltför lätt, att man vädjar till den ej så sällsynta vidskepelsen, att ett företag utan någon ekonomisk bas skall kunna lämna storartade ekonomiska resultat. Olägenheten synes lätt hjälpt genom en bestämmelse, att varje insats, eller åtminstone en viss större kvotdel därav, t. ex. hälften, skall kontant inbetalas före föreningens registrering eller inom viss kortare tid därefter. Vill man ej gå så långt, bör man i varje fall fordra, att stadgarna redan från början uppställa bestämt fixerade förfallodagar för insatsens gäldande, t. ex. så att 5 pct. skola erläggas viss dag årligen under 20 års tid. Då skall det bliva betydligt svårare att inbilla tecknarna, att någon inbetalningsskyldighet aldrig kommer i fråga.

Den anordning av insatsernes betalning, som enligt sagda är vanlig, ger emellertid även anledning till spörsmål, som äro av mera direkt juridisk natur. Skyldigheten att erlægga insats, åligger ju tecknaren i hans egenskap av medlem i föreningen gentemot denna. Man kan då fråga, huru det ställer sig med denna skyldighet, då medlemskapet upphör, t. ex. genom utträde. Naturligtvis skall den utträdande befrias från vidare betalningsskyldighet, om samma förutsättningar äro tillfinnandes, som medgiva, att han får tillbaka redan erlagda belopp. Men om i stället föreningens ekonomi är dålig, så är ju för densamma och dess fordringsägare den praktiska betydelsen av den utträdande medlem-

mens betalningsskyldighet desto större. Skall även i dylika fall all vidare betalningsskyldighet upphöra? Av lagen att döma (grunderna för 3 §), vill det förefalla, som om svaret måste bli ja, så vitt angår sådana insatsbelopp, som icke vid medlemmens avgång redan förfallit, vare sig genom att en på förhand bestämd förfallotid inträtt eller särskilt beslut fattats om inkallande av någon del av de utestående insatsbeloppen. Men måste detta resultat alltid antagas, vore ju insatsförbindelserna ett skäpligen bräckligt grundlag för den stora kredit, som många gånger byggts därpå. För dem, som emottagit dylika förbindelser såsom pant, skulle det vara en ganska pinsam överraskning att nödgas återställa de medlemmars förbindelser, vilka utträda ur föreningen. Enligt en uppfattning, som i intresserade kretser är så allmän, att den möjligen kan göra anspråk på att uttrycka en sedvanerättslig grundsats, måste man antaga, att den utträdande medlemmen icke alltid blir fri från sin betalningsskyldighet, nämligen icke i alla händelser, då han för denna sin förbindelse utställt en särskild handling, i varje fall icke om denna handling enligt sin avfattning är av löpande beskaffenhet. Mera principiellt betraktat skulle förhållandet då vara det, att medlemmen genom att avlämna en sådan handling har fullgjort sin så att säga medlemsrättsliga insatsskyldighet; detta har visserligen i det väsentliga skett mot det att föreningen beviljat honom kredit, men hans härpå grundade skyldigheter äro numera att hänföra icke till hans medlemsförpliktelser utan ha en självständig karaktär och bestämmas till sin innebörd endast av den utfärdade särskilda handlingens innehåll, låt vara att detta ofta är givet genom en hänvisning till stadgarna. — Motsvarande synpunkt kommer även till användning, då medlemsförhållandets normala utveckling avbrytes därigenom, att föreningen kommit i konkurs. Skulle härmed medlemmarnas betalningsskyldighet för icke redan förfallna delar av de av dem tecknade insatserna städse upphöra, vore det synnerligen oangenämt för den som belånat insatsförbindelserna och naturligtvis häri velat hava sin säkerhet just för fall av föreningens insolvens. Man måste även här anse, att en betalningsskyldighet, som erhållit ett fullt självständigt yttre grundlag fortbestår även efter konkursutbrottet, och får tagas i anspråk av borgenärerna. Den motsatta regeln i lagens 3 § får

anses gälla endast betalningsskyldighet, som grundas blott och bart på en persons egenskap av medlem i föreningen.

Medlemmens skyldighet med avseende på insatser och avgifter till föreningen och den andel i dennas förmögenhet, som från början av medlemskapet eller åtminstone efter hand som dylika skyldigheter fullgjorts kunna tillkomma honom, äro uppenbarligen icke att anse såsom rättsligt fristående från varandra. De stå tvärtom i ett intimt rättsligt samband, som lämpligen torde kunna uttryckas därmed, att de sägas utgöra olika sidor av ett och samma rättsförhållande, efter tyskt mönster benämnt medlemskapet. Betydelsen av att uppställa ett sådant sammanfattande begrepp är kanske icke i ögonen fallande, så länge man endast tänker på de nyss nämnda sidorna av medlemskapet, vilka äro någorlunda klart och fullständigt reglerade genom lagens ord eller enligt stadgad rättsuppfattning. Detsamma gäller om en sådan med ställningen såsom medlem normalt förknad befogenhet som rösträtten å föreningsssammanträde, vilken likaledes torde böra uppfattas som ingående i det sammansatta rättsförhållandet, medlemskapet. Sin rätta belysning erhåller detta begrepp först om man fattar i ögonsikte dess uppgift att underlätta uppfattningen och lösningen av de rättsliga spörsmål i fråga om föreningsmedlemmarnas ställning, vilka lagen har lämnat utan varje egentlig reglering. Jag tänker härvid på sådana ämnen, som omedelbart hänföra sig till den konkreta verksamhet, genom vilken en förening enligt sina stadgar skall främja medlemmarnas intressen, — som alltså i en kooperativ inköpsförening angå föreningens rörelse för att anskaffa varor åt medlemmarna, i en mejeriförening avse medlemmarnas mjölkleveranser och föreningens åtgärder för avsättning av den levererade mjölken, i en bostadsförening angå sättet för anskaffande av bostäder och deras tillhandahållande åt medlemmarna och å andra sidan dessas motprestationer för den förmån, som de sålunda åtnjuta. Det säger sig självt att en andelsförening av de nyss nämnda eller liknande slag icke kan driva den verksamhet, vars fullföljande är dess ändamål, utan att en hel mängd spörsmål uppdyka och kräva sin lösning angående medlemmarnas både rättigheter emot föreningen och skyldigheter till densamma.

Det är nu ingalunda säkert, att dessa förhållanden blivit an-

ordnade på någon utpräglat föreningsrättslig basis. Det kan t. ex. i en kooperativ inköpsförening tänkas, att medlemmarna icke äro skyldiga att verkställa några inköp, att föreningen icke vill anses förpliktad att sälja varor till sina medlemmar annat än efter ett fritt avgörande i varje särskilt fall, med rätt att vägra försäljning utan angivande av något skäl; vidare att föreningen säljer sina varor jämväl till utomstående personer och att den härvid tillämpar alldeles samma försäljningsvillkor som gentemot föreningsmedlemmarna. I sådana fall skall man vid undersökning av föreningens stadgar just icke finna någonting, som anger dess kooperativa karaktär, bortsett från den paragraf, som anger själva föremålet för verksamheten; i övrigt komma stadgarna att avhandla samma spörsmål som lagen, angående insats, rösträtt, styrelse o. s. v. Visserligen torde man i regel påträffa en föreskrift, att uppkommande årsvinst skall, utöver en viss s. k. ränta å medlemmarnas insatser, fördelas å dem som under året köpt varor efter förhållandet mellan inköpens storlek; men det är ingalunda nödvändigt att denna vinstutdelning är begränsad till medlemmar, och det går då svårligen för sig att uppfatta den såsom en sida av medlemskapet. Arbetarnas konsumtionsföreningar synas ej sällan ha denna så att säga öppna karaktär, dock antagligen med den reservation att deras medlemmar väl svårligen kunna fränkännas en rätt att hos föreningen på sedvanliga villkor göra inköp för eget husbehov så långt tillgängligt lager förslår. Även inom föreningar, som ekonomiskt tillhöra helt andra typer, är en likartad rättslig konstruktion möjlig, men den torde i praktiken sällan ifrågakomma. Medlemmarnas enda garanti för att föreningen kommer att gagna just deras ekonomiska intressen och icke i vinstsyfte fullfölja en mera lönande verksamhet för att tillgodose helt andra personers behov är då att finna, dels i stadgarnas allmänt hållna bestämmelse om verksamhetens föremål, dels ock däri att medlemmarna tillhöra en ekonomiskt och kanske även socialt någorlunda enhetlig grupp, vilka vid styrelseval och eljes komma att på ett överensstämmande sätt utöva sin rösträtt så, som bäst motsvarar just deras inbördes likartade intressen. Men det säger sig självt att på detta sätt det rättsliga sambandet mellan föreningens verksamhet och medlemmarnas hushållning blir skäligen svagt, och

att i stort sett en föreningsrörelse av dylik art lika väl skulle kunna klädas i en annan rättslig form, t. ex. aktiebolagets.

Men jag har redan tidigare antytt, att föreningsformens rättsliga smidighet ofta och oftast utnyttjas för att i stadgarna åstadkomma en rättslig reglering av en förenings rent konkreta verksamhetsformer. I mejeriföreningens stadgar talas utförligt om omfattningen av medlemmarnas leveransskyldighet, om tiderna för dess fullgörande, om mjölkens kvalitet och kontroll därå, om sättet för betalningens bestämmande och erläggande. I en elektrisk kraftdistributionsförenings stadgar givas utförliga regler om den kraftleverans, som från föreningens sida skall fullgöras för varje insats, om betalningen därför o. s. v. Motsvarande i slakteriföreningar, torvföreningar m. fl. Alla torde vara ense om att uppfatta dessa bestämmelser såsom mycket centrala i de resp. föreningarnas stadgar, då de ju på det närmaste angå just föreningarnas egentliga ändamål.

Även från rent ekonomisk synpunkt måste dessa bestämmelser ofta vara ägnade att tilldraga sig huvudintresset framför reglerna om insatser och dyl. Exempelvis kan insatsen vara fastställd till en gång för alla sex kronor för varje svin, som medlemmarna i en slakteriförening varje år skola leverera. Själva leveransskyldigheten (eller leveransrätten, hur man nu vill se saken) bara för ett år är naturligtvis i allmänhet bra mycket mera värd än dessa fattiga sex kronor, som medlemmen möjligen för länge sedan har betalt. Kanske äger han ej alls erhålla någon vinst eller renta för sina insatser. I varje fall måste den betalning inkl. vinstutdelning, som han skall erhålla i mån av verkställda leveranser, intressera honom betydligt mera än de obetydliga belopp, som kunna ifrågakomma såsom utdelning på insatserna. Likaledes träda dessa alldeles tillbaka för de belopp, som kunna vara bestämda såsom viten eller eljes skadestånd för uraktlåten leverans.

Stadgarnas regler angående naturaprestationer äro alltså av en högst väsentlig betydelse. — De kunna naturligtvis gå i två olika riktningar, nämligen antingen så, att de ålägga föreningen eller dess organ skyldigheter i medlemmarnas intresse, eller också så, att de ålägga medlemmarna skyldigheter gentemot föreningen. Ofta statuera stadgarna skyldigheter i båda riktningarna,

eller bör åtminstone existensen av dylika skyldigheter antagas framga genom tolkning av stadgarna. Men detta är ej fallet så ofta, som man skulle vänta. Då en förenings ändamål är att driva en viss produktions- eller avsättningsverksamhet till tjänst för medlemmarnas särskilda hushållningar, och då denna verksamhet överhuvud upptagits till närmare reglering i stadgarna, skulle man ju nämligen tycka att det, som i allra första hand bort närmare bestämmas just vore, i vilken omfattning varje medlem skulle — i mån av sina insatsers antal — äga påfordra, att föreningen skulle från honom emottaga mjölk eller svin eller tillhandahålla honom elektrisk kraft eller torv o. s. v. Men just härom står det mycket ofta ingenting i stadgarna. Tvärtom reglera dessa uteslutande, men till gengäld med synnerlig noggrannhet, medlemmarnas skyldigheter i motsvarande stycken, skyldigheter att leverera mjölk eller svin, att emottaga (eller som man ofta säger köpa) kraft eller torv. Här föreligger med andra ord ett slags inversion. Ty det är ju klart, att varje medlems intresse av föreningen icke kan gå ut på att blott äga skyldigheter, utan tvärtom måste anse att han åtminstone med en viss säkerhet skall kunna påräkna att få avsättning för sine produkter resp. att kunna tillgodose sitt behov av kraft eller bränsle. När emellertid ingenting bestämt säges härom i stadgarna, måste tydligen medlemmarnas intresse anses vara skyddat på något annat sätt. Och det är det också. Om blott majoriteten av övriga medlemmar har samma intresse, kan ju varje enskild medlem räkna på att denna majoritet och den av densamma tillsatta och beroende styrelsen skall leda föreningens verksamhet på ett sådant sätt, som motsvarar även den enskildes behov av att föreningen är på visst sätt verksam. Men detta hans intresse är alltså skyddat endast på ett indirekt sätt, och icke därigenom att stadgarna föreskrivit en skyldighet för föreningen att i viss utsträckning tillvarataga det samma. Och för att sätta föreningen i stånd att på bästa sätt göra detta, utan att röna olägenheter av rubbningar i tillförsel av produkter eller i avsättning, har man ålagt de enskilda medlemmarna att i bestämd omfattning begagna sig av föreningens verksamhet. Om konjunkturerna synas alltför ofördelaktiga, kan alltså med stadgar av denna typ majoriteten utan att överträda stadgarna besluta att för någon tid nedlägga verksam-

heten. Om däremot några enstaka medlemmar finna det för sig ofördelaktigt att fortsätta sina leveranser till eller inköp från föreningen, kunna de likväl icke rättsenligt upphöra därmed. Denna plikt åligger dem i föreningens, d. v. s. övriga medlemmars intresse.

Vare sig nu de av stadgarna föreskrivna skyldigheterna i fråga om naturaprestationer äro ensidiga eller tväsidiga i förhållandet mellan föreningen och medlemmarna, inställer sig den intressanta frågan, huru man skall uppfatta den rättsliga betydelsen av ifrågavarande bestämmelser. I stort sett erbjuda sig två alternativ, nämligen antingen att anse rättsförhållandet angående naturaprestationer såsom ett särskilt, från medlemskapet skilt rättsförhållande, att bedöma icke enligt föreningsrättsliga grundsatser utan enligt allmänna rättsregler, eller också att uppfatta detta rättsförhållande såsom en sida av det mera omfattande medlemskapet. Vissa förmedlande ståndpunkter äro också tänkbara, t. ex. om man vill operera med begreppet kopplade rättsförhållanden.

Det förra alternativet kunde synas, i Sverige, vinna stöd därav, att, som jag nämnt, vår föreningslag just intet har att säga angående dessa ämnen. Hade för desamma gällt särskilda föreningsrättsliga grundsatser, kan man ju tycka, att dessa bort utgöra ett huvudföremål för föreningslagens behandling. Men som jag också nämnt har lagen aldrig avsett att alsidigt behandla föreningsrätten i hela dess vidd; den antydda slutsatsen kan alltså icke vara befogad. — Frågar man, på vad sätt ett särskilt rättsförhållande angående naturaprestationerna skall hava uppkommit, är svaret icke svårt. Uppenbarligen genom ett avtal mellan å ena sidan varje särskild medlem, och å andra sidan något organ för föreningen. Kan man ej finna något uttryckligt sådant avtal, kan man alltid hjälpa sig med att i de viljeförklaringar, som utväxlats vid medlemmarnas inträda i föreningen, finna en ömsesidig underkastelse under stadgarna med hänvisning till dessas bestämmelser angående naturaprestationer. Dessa bestämmelser skulle närmast få karaktären av en instruktion för föreningens styrelse angående vad den har att iakttaga vid stiftandet av rättsförhållanden angående naturaprestationer. Dessa rättsförhållandens art vore i regel ej heller svår att angiva: det vore van-

ligen fråga om leveransavtal, där allt efter omständigheterna än vice versa. Köplagens bestämmelser vore åtminstone i princip tillämpliga.

Förevarande uppfattning kan synas erhålla ett visst stöd därav, att hithörande föreningsstadgar ej så sällan tillåta att styrelsen med personer, vilka icke äro medlemmar av föreningen, träffar avtal om leveranser till eller från denna, vilka avtal i fråga om betalning och andra villkor endast skola innefatta den klausul, att den utomstående skall åtnjuta full likställighet med föreningsmedlemmarna. I sådana fall kan man ju ej ifrågasätta, att den utomståendes genom avtalet grundlagda rättigheter och skyldigheter skola utgöra moment av något mera omfattande rättsförhållande, analogt med medlemskapet, ty något dylikt existerer icke mellan honom och föreningen.

Likväl måste den skisserade uppfattningen sägas vara ganska otillfredsställande. Granskar man något närmare det supponeerade leveransavtalet, skall man finna detsamma ganska egendomligt. Framför allt lider det därigenom grundlagda rättsförhållandet av en synnerlig obestämdhet. Först och främst beträffande varaktigheten. Leveransavtal, som skola gälla tills vidare, äro visserligen ej någonting oerhört. Men om ett sådant är här ej frågan. Föreningens medlemmar skulle, såsom förut antytts, vara mycket litet betjänta därmed, att en del av dem kunde när som helst eller efter någon kortare uppsägningstid undandraga sig sin leveransskyldighet, överhuvud eller för så vitt man ej tillerkände dem vissa särskilt gynnsamma villkor. Tvärtom är det uppenbarligen meningen, att leveransplikten skall räckta lika länge som själva medlemskapet. Och från detta är det ej alltid så lätt för medlemmen att befria sig genom utträda ur föreningen; (lagens 11 och 14 §§) ett så långt dröjsmål som över fem år kan i vissa fall ifrågakomma. — På visst sätt obestämt och ofullständigt vore i regel det s. k. leveransavtalet i fråga om det pris, som medlemmen eller föreningen skall erhålla såsom betalning för leveranser av mjölk eller torv etc. Nu innehåller visserligen, som bekant, köplagen att i dylika fall köparen skall »erlägga vad säljaren fordrar, där det ej kan anses oskäligt«. Men det är ingalunda meningen, att denna regel skall komma till användning.

Tvärtom lägges ofta prisets bestämmande smidigt i föreningsorganens händer ej sällan på det sätt, att styrelsen äger godtyckligt bestämma ett provisoriskt pris, varefter slutlig reglering sker för ett helt räkenskapsår, t. ex. så att en utjämning av det provisoriska priset äger rum genom vinstutdelning. Resultatet behöver ingalunda bliva sådant, att man efter marknadsförhållandena kan tala om ett skäligt pris. Även andra bestämmelser i köplagen måste utan något tvivel anses otillämpliga på ifrågavarande leveransförhållande inom en förening. Att vid mora å mottagarens sida, vare sig det nu är föreningen eller en medlem, leveransförhållandet skulle kunna hävas jämlikt 28 eller kanske snarare 29 § köplagen, med sådan verkan, att ifrågavarande medlem i övrigt, utan rätt eller plikt till leverans, skulle kvarstå i föreningen, är sålunda i allmänhet redan enligt stadgarnas ordalydelse uteslutet. Och om föreningen kommer på obestånd, synes det ingalunda kunna medgivas leveransskyldiga medlemmar att fordra säkerhet eller eljes utöva stoppningsrätt jämlikt 39 § (till frågan om konkurs återkommer jag något senare). — Ytterligare bör framhållas, att leveransförhållandet icke blott är i många stycken obestämt, utan det är också även i de stycken, som enligt stadgarna äro utfömmade reglerade, underkastet förändring, och dette icke blott såsom i vanliga fall, genom kontrahenternas överensstämmande viljeförklaring. Denna spelar för resten överhuvud ingen roll, om man därmed avser en överenskommelse mellan en särskild medlem och föreningens styrelse. Ty lika säkert som styrelsen i princip äger avtala fritt med utomstående leverantörer och avnämare, lika säkert är det, att den ej kan medgiva en viss föreningsmedlem några villkor, som avvika från stadgarnas föreskrifter (utan stöd av särskilt bemyndigande i dessa). Ty en grundläggande regel, i ekonomiska föreningar som i andra liknande sammanslutningar, är att obrottslig likställighet måste iakttagas mellan medlemmarna. Deras förhållande till föreningen får därför vara beroende endast av stadgarna och icke av personliga avtal. Men omvänt kan förhållandet, utan medlemmens egen medverkan, förändras genom ett å förenings-sammanträde med majoritet fattat beslut om ändring av stadgarna. Vilka närmare regler som i svenska andelsföreningar gälla härför, hur starkt kvalificerad majoriteten skall vara o. s. v.,

kan möjligen bero på en något osäker analogisk tolkning av vår lags 42 §, men själva grundtanken är klar: en majoritet kan överrösta den enskilde.

Hans ställning är salunda högst prekär, eller kan åtminstone synas så. Hans skydd mot obehörigt utnyttjande är att finna i samma förhållanden, som jag förut berört i ett liknande sammanhang, närmast intressegemenskapen med övriga medlemmar. Medlemmarna få nämligen normalt antagas ha samma intresse av att föreningens verksamhet bedrivs på ett för dem alla såsom leverantörer eller avnämare möjligast gynnsamt sätt. Varje medlem har själv genom sin rösträtt möjlighet att öva inflytande på sin motparts — föreningens — hållning i leveransförhållandet. På grund av den principiella likställighetsgrundsatsen måste majoritetens beslut, som bygga på dess medlemmars intressa, i regel rent automatiskt komma även andra föreningens medlemmar tillgodo. En sak för sig är att avvikande förutsättningar av rent speciell art hos någon särskild medlem, t. ex. i samband med kreatursjukdom, eldsvåda eller andra produktionssvårigheter, icke alltid kunna påräkna beaktande, men dylika oförutsedda händelser kunna ju vålla bekymmer i snart sagt varje slags rättsförhållande.

Men för att sammanfatta om nu leveransförhållandet mellan föreningen och en dess medlem icke är reglerat genom ett separat avtal utan genom föreningens stadgar, om det vidare starkt avviker från eljes förekommande rättsförhållanden angående leverans och detta i en för medlemmen menlig riktning, och om dessa nackdelar endast motvägas av förmåner, som tillkomma föreningsmedlemmen just i denna hans egenskap — så synas mycket starka skäl finnas för den andra av de tidigare omförmälda ståndpunkterna, nämligen den, som vill betrakta mellanhavandet angående naturaprestationerna såsom en sida av medlemskapet i dess egenskap av ett sammansatt men enhetligt rättsförhållande. I och för sig är detta ju endast en konstruktionsfråga, och så till vida till en viss grad en smaksak, men jag skall med några exempel söka visa, att man med berörda uppfattning såsom utgångspunkt har lättare att komma till ett praktiskt resultat i en del skilda detaljfrågor, än om man ansluter sig till den motsatta teoretiska ståndpunkten. Det är städse fråga

om spörsmål, för vilka sambandet mellan olika sidor av medlemskapet är av en väsentlig betydelse.

Antag, att en medlem icke fullgör sina stadgeenliga leveransförpliktelser, exempelvis i en mejeriförening, eller att en medlem i en andelstorförening vägrar att vare sig avhämta eller betala det kvantum torv, som föreningen jämlikt stadgarna tilldelar honom. Äger en sådan medlem utöva rösträtt vid föreningsammansträde? Om vi jämföra med en motsvarande situation i ett aktiebolag, där en aktieägare undandragit sig att fullgöra ett leveransavtal mellan honom och bolaget, lider det ju intet tvivel, i varje fall enligt svensk lag, att man måste lika fullt låta honom utöva rösträtt (bortsett från spörsmål, som direkt angå hans eget mellanhavande med bolaget); ty aktierätten och leveransavtalet skola rättsligen vara varandra alldeles ovidkommande. Annorlunda i en förening. Jag kan visserligen icke påstå, att en försummelse från medlemmens sida av nu ifrågavarande art omedelbart enligt lagen medför rösträttens förlust, motsatsen framgår av 36 §. Men sambandet mellan leveransplikten etc. och rösträtten kan göra det helt naturligt, att en på angivet sätt försumlig medlem ej bör få utöva sin rösträtt, så länge hans försummelse varar. En bestämmelse härom i stadgarna ligger synnerligen nära till hands, och bör med säkerhet erkännas såsom giltig.

Vi kunna tvärtom tänka oss, att en förening i ett leveransförhållande åsidosätter sina skyldigheter emot en medlem, t. ex. att en elektrisk distributionsförening envist tillhandahåller honom drivkraft för en motor i stället för belysningsenergi för ett antal ljuspunkter, vartill han för sina insatser enligt stadgarna har rätt. Hur ställer det sig då med denne medlems avgiftsskyldighet? Plikten att årligen erlægga en viss avgift pr insats hör otvivelaktigt till medlemsförhållandet, och vi antaga att den enligt stadgarna icke är ställd i någon bestämd relation till föreningens fullgörande av strömleveranserna. Icke desto mindre är det för min uppfattning klart, att en medlem icke bör anses pliktig att erlægga avgift för insatser, vilka icke berett honom den fördel, som han för desamma ägt rätt att kräva. Så snart man räknar avgiftsskyldigheten och leveransplikten såsom moment i ett och samma rättsförhållande, erbjuder en dylik rätt att innehålla den ena prestationen i avbidan på den andra ingenting märkvärdigt. — Samma

spörsmål kan uppställas beträffande en medlems skyldighet att inbetala sådana belopp av hans insats, vilka infordras eller eljes förfalla medan han är i mistning av de förmåner, till vilka hans andelar skulle berättiga honom. Här kan lösningen förefalla mera tvivelaktig, av hänsyn till det borgenärsintresse, som spelar in, så snart man har att göra med insatsernas fullgörande. Om emellertid föreningens fordran på insatser icke blivit så självständig, att den enligt vad jag därom anfört, är att anse såsom fristående från medlemskapet, synas mig emellertid starka skäl tala för, att en medlem i den antagna situationen skall kunna vägra att betala insatsen, eller rättare en viss del därav, åtminstone tills han kommer i åtnjutande av de förmåner, vartill hans medlemskap gör honom berättigad.

Frågan om överlåtbarhet är vidare en punkt, där medlemskapets enhetlighet tydligast framträder, Föreningen äger sålunda icke till annan — vare sig enskild person eller sammanslutning — överlåta någon av de rättigheter, vilka såsom moment i det medlemsrättsliga förhållandet tillkommer den emot medlemmen, t. ex. rätten till leverans av vissa slaktkreatur för att av föreningen nedslaktas och försäljas. Jag lämnar därhän, i vad mån en dylik förening kan rättsenligt underlåta att själv låta nedslakta kreaturen och i stället försälja dem, efterhand som de levereras, men säkert är, att föreningen ej kan nedlägga sin rörelse och mot ett fast vederlag så att säga utarrendera rätten till kreatursleveranser från medlemmarna. Härigenom skulle själva meningen med föreningen för dem, nämligen en möjlighet att utan avbränningar till mellanhänder avsätta sina produkter med största möjliga vinst, i sista hand framträdande i utdelning från föreningen, göras om intet. — Ej heller kan enligt min mening vare sig en rätt till leverans eller andra rättigheter gentemot medlemmarna i denna deras egenskap, vid föreningens konkurs övergå till konkursboet, ty härför skulle ju fordras, att rättigheterna vore överlåtbara. Ingen ifrågasätter att erkänt medlemsrättsliga befogenheter övergå å konkursboet; att så ej sker framgår ganska tydligt ur vår lag (3 §) beträffande insatsbelopp och avgifter, som icke förfallit vid konkursens början. Jag bör emellertid ej dölja, att i ett särskilt fall beträffande en leveransrätt en motsatt mening uttalats av synnerligen beaktansvärda auktoriteter.

Den sålunda uppställda principen, att medlemskapet såsom en ram omsluter och sammanbinder alla de olika rättsverkningar, som härflyta av en persons ställning som medlem i en ekonomisk förening, får nu icke drivas alltför långt. Vi sågo i ett tidigare sammanhang, att t. o. m. skyldigheten att verkställa inbetalning på grund av tecknade insatser kunde genom att ställas på ett formellt självständigt grundlag anses lösgjord ur sammanhanget med medlemskapet, så att den t. ex. kunde göras gällande även under föreningens konkurs, och så att fordringen på ett fullt verksamt sätt kunde pantsättas o. s. v. En sådan självständighet tillkommer obefingat föreningens eller någon dess successors anspråk på redan förfallna insatsbelopp, eller på redan förfallna bidrag från medlemmen av annat slag, t. ex. årsavgifter. Efter förfallotiden kan varken föreningens konkurs eller medlemmens utträde i och för sig befria honom från att gälda sådana belopp. Tänka vi i stället på medlemmarnas rättigheter gentemot föreningen, äro motsvarande grunder tillämpliga. Rätten att framdeles erhålla den vinst, som år efter år kan komma att belöpa å vissa insatser, kan sålunda icke genom överlåtelse skiljas från det mot samma insatser svarande medlemskapet. Men sedan under ett visst redan avslutat räkenskapsår vinst har uppkommit, eller åtminstone sedan föreningssammanträde har fattat beslut om vinstutdelning för detta år — valet mellan dessa tidpunkter kan bereda någon svårighet — måste den utdelningsberättigade utan tvivel kunna överlåta sitt anspråk mot föreningen. Det utgör en helt vanlig och fristående fordran, som även torde kunna göras gällande i föreningens konkurs (på samma sätt som en aktieutdelning i aktiebolagets konkurs). Och om medlemmens rätt eller plikt till leverans av en vara tillhör det odelbara medlemskapet, så gäller därför icke detsamma om hans skyldighet att betala vad han redan emottagit, om hans rätt till fastställd ersättning för vad han levererat, om vite eller annat skadestånd för uteblivandet av en leverans, som redan bort vara fullgjord o. s. v. Allt detta är självständiga fordringsanspråk, som därför bl. a. också äro för sig överlåtbara. De äro också självständigt underkastade preskription enligt vanliga regler för fordringsrättigheter, medan däremot medlemskapet såsom sådant icke är någon for-

dringsrätt, och därför icke heller kan preskriberas, vare sig i sin helhet eller med avseende på något särskilt moment därav.

Skall jag draga en slutsats kunde det kanske bliva den, att huvudspörsmålet vid ett lagstiftningsarbete ju svårligen kan vara, om man skall hava en lag eller icke, utan h u r u d a n en eventuell lag bör vara. Kanske jag också har kunnat visa, eller åtminstone antyda, att på det område, som sysselsatt oss denna stund, även efter ett lagstiftningsarbete ej så litet kan återstå av spörsmål, som av juristen måste lösas ej medels innanläsning utan genom en noggrann anpassning efter realiteternas skiftande krav.

DOMSTOLENES STILLING OVERFOR AFGØREL- SER AF RETSSPØRGMAAL AD PRIVAT VEJ. *)

(Foredrag af Landsdommer, Dr. jur. Troels G. Jørgensen
den 24. November 1924).

I.

I n d l e d n i n g. Vi Jurister, der arbejder med Retsplejen, har i de senere Aar drøftet en Række Spørgsmaal vedrørende dennes Ordning, dels om Procesgrundsætningernes Gennemførelse, dels om Retsorganisationen, alt i Tilslutning til Retsplejeloven. Vi har fortolket denne Lov, og vi har stillet vore Forslag til dens Ændring paa forskellige Punkter, inden dens Indhold lægges fast for et længere Aaremaal.

Naar jeg i Aften skal have den Ære at tale om Domstolenes Stilling overfor Afgørelsen af Retsspørgsmaal ad privat Vej, er det ikke noget af disse Spørgsmaal, jeg vil tage op eller vende tilbage til. Imidlertid er det dog visse Bestemmelser i Retsplejeloven, der har givet Anledningen til at rejse de Spørgsmaal, jeg vil behandle.

Retsplejeloven angaar Retsplejens Organisation og Indretning, men ikke dens Omraade. Om Sagernes Fordeling mellem den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen gives der nogle nye Regler, men ikke i væsentlig Grad om den samlede Retsplejes Omraade. Det er den iøvrigt bestaaende Lovgivning, der har trukket Grænserne for, hvad der er Domstolssag og hvad ikke. Men om Domstolene end ikke er selvbestemmende for, hvor Grænsen skal ligge, er de medbestemmende, og idet de er Herre over Lovenes Fortolkning, har de det sidste Ord i Sagen. Naar Domstolene efter deres Fortolkning af Græsenormen har erklæret sig

*) Foredragsholderen har i 2 Afhandlinger i »Tidsskrift for Retsvidenskab«
— 1925 p. 84 og 239 — behandlet samme Emne.

kompetente, er de kompetente. Dette gælder baade, naar Grænsen skal trækkes overfor Forvaltningen, og naar den skal trækkes overfor Borgernes private Retspleje. Det er den sidste, jeg har for Øje her, med andre Ord Voldgift, hvorom vi har Lovreglen i D. L. 1—6—1, der bestemmer, at dersom Parterne voldgiver deres Sag og Tvistighed paa Dannemænd enten med Opmand eller uden, da staar det fast, hvad disse siger og kender, saa vidt deres Fuldmagt dennem tillader at gøre, og kan ej for nogen Ret til Underkendelse indstævnes.

De Voldgiftsaftaler, jeg nærmere vil rette Opmærksomheden paa, er, hvad jeg vil kalde Foreningsvoldgifterne, de i Foreningsvedtægter indeholdte Regler om Voldgift i Foreningsanliggender med Udelukkelse af Adgang til Domstolene.

Det er jo et ret almindeligt Tilbehør til Foreningers Selvstyre, at Tvistigheder mellem Medlemmer og Foreningen skal kunne afgøres voldgiftsmæssigt indenfor Foreningens egne Mure. Dette tjener til at styrke Sammenholdet indenfor Foreningen, der gerne vil fremtræde som et autonomt Samfund, en Stat i Staten. Et Udslag heraf er, at Foreningerne om deres Ordning benytter Udtryk fra den offentlige Ret. Vedtægterne benævnes »Love«, Voldgiftsafgørelserne »Domme« eller »Kendelser«, Ophævelse af Foreningssaftalen med et Medlem dettes »Udstødelse« eller »Eksklusion«.

Saadanne Foreningsvoldgifter falder ind under D. L. 1—6—1, der indeholder en dobbelt Regel: dels den materielle, at den ved privat Foranstaltning truffene Afgørelse er bindende for Foreningen og Medlemmet, dels den processuelle, at Parterne vil blive afvist ved Domstolene, hvis de henvender sig til dem.

Jeg rejser nu altsaa det Spørgsmaal: Er saadanne Vedtægtsbestemmelser om Voldgift gyldige overensstemmende med deres Hensigt eller med andre Ord: afskærer et Foreningsmedlem sig fra Brugen af Statens Retspleje ved at tiltræde saadanne Bestemmelser?

II.

Hidtilværende Domspraksis og Kritik deraf. I Henhold til Kontraktsfriheden har Praksis hidtil besvaret dette Spørgsmaal bekræftende, men med en tydelig Tilbøjelighed til

at begrænse Spørgsmaalets Forekomst, idet det forlanges, at Vedtægterne ganske »klart og utvetydigt« skal udelukke fra Retsvejen.

Man har saaledes ikke tillagt det Betydning, at Vedtægterne betegner Generalforsamlingen eller Bestyrelsen som den højeste og afgørende Myndighed i Foreningens Anliggender; heller ikke at den omtales som kompetent til at afgøre Tvist. Man fortolker dette som Regler om, hvilket Organ der kan optræde paa Foreningens Vegne overfor Medlemmet, og naar der tales om »in-appellabel« Beslutning, »endelig Afgørelse«, at »Medlemmet skal underkaste sig Afgørelsen« o. lign., saa er dette forstaaet om den Rekurs, der kan være fra et Organ til et andet, altsaa at Vedtægterne giver Medlemmet Adgang til en vis forlænget Forhandling med Foreningen, og at det er til dens Ophør, der sigtes, men ikke til, at Medlemmet ikke ogsaa skulde kunne gaa til Domstolene, efter at have prøvet denne Forhandling eller endog uden at have gjort det. For at opnaa Afvisning af Søgsmålet, maa Sagsøgte kunne henvise til Udtalelser i Vedtægterne, der direkte gaar ud paa, at der ikke er Adgang til Domstolene, men det kræves yderligere, at saadanne Udtalelser i Vedtægterne er sat i tydelig Forbindelse med Spørgsmaal af vedkommende Art; der fordres altsaa direkte og specielle Udtalelser om Domstolenes Inkompetence. Med principiel Anerkendelse af Vedtægternes Autonomi paa dette Omraade er Praksis naaet til at erklære sig kompetent, hvor der forelaa følgende »Love«:

»Ingen Tvistigheder maa henvises til Rettergang, men maa afgøres ved Stemme flerhed paa en Generalforsamling«, U. f. R. 1906, S. 419.

»Mulig opstaaede Retstvister maa ikke indbringes for Domstolene, men skulle i alle Tilfælde forebringes Generalforsamlingen og afgøres af denne«, U. f. R. 1918, S. 75.

»En Generalforsamlings Beslutning kan ikke indankes for nogen Domstol«, U. f. R. 1922, S. 648.

Kun den grundige Læser af disse Domme vil opdage, at de stadig staar paa det Standpunkt, at Fortolkningen af Vedtægterne er det afgørende. Andet Standpunkt kan Domstolene jo heller ikke indtage under en Procesmaade, der staar i Kontraktfrihedens Tegn. Man kan ud fra Forholdets Natur mene, at disse

Foreningsvoldgifter er uheldige, men Fortolkningen af en Aftale kan ikke bygge paa Forholdets Natur, uden forsaavidt man naturligvis formoder, at Parterne har villet det fornuftige og passende. Opgaven for en Fortolkning er væsentlig at lastslaa rent objektivt — historisk om man vil — hvad Parternes overfor hverandre tilkendegivne Hensigt har været. Det maa derfor være tilladt at rette nogen Kritik mod denne Domstolspraksis. I Foreningsbevægelsens Barndom kunde det maaske betegnes som saa usædvanligt at udelukke Medlemmer fra Domstolsvejen, at Formodningen var stærkt derimod, men nutildags, hvor Foreningerne breder sig paa alle Kanter og søger at beherske deres Medlemmer, kan man i hvert Fald ikke sige, at der er noget paafaldende i denne Tendens. Naar Domstolene, der jo ikke er Lovgivningsorganer, derfor efter deres Stilling er indskrænkede til ærligt og nøgternt at gøre sig Regnskab for, hvad der har været Hensigten fra Vedtægtskoncipisternes Side, ser jeg ikke, hvor man finder Hjemmelen til disse næsten krampagtige Bestræbelser for at indfortolke en Anerkendelse af Domstolenes Kompetence i Foreningsvedtægterne. Gang paa Gang støder man paa Vedtægter, hvor der ikke er Tale om udtrykkelig Udelukkelse fra Domstolsvejen, men hvor der efter almindelige Fortolkningsregler ikke synes at være rimelig Grund til at tvivle om, at man har villet udelukke dem. I et Andelsmejeris Vedtægter finder jeg saaledes en Række Regler for det Tilfælde, at en Leverandørs Mælk er forfalsket med Vand el. lign. Der træffes Bestemmelse om Leverandørens Udelukkelse, om Erstatning og Mulkt, og tilføjes derpaa: »Angaaende Overholdelsen af disse Bestemmelser er Interessenterne underkastede Bestyrelsens Kendelse, som dog kan indankes for en Generalforsamling, som endelig afgør Sagen«. Der kunde næppe være Spørgsmaal om, at Medlemmet skulde forhandle med andre end Bestyrelsen og Generalforsamlingen; naar det saa yderligere tilføjes, at sidstnævntes Afgørelse er endelig, kan det ikke godt sigte paa Foreningen, men maa sigte paa Domstolene. I Lovene for Københavns Bogtrykkerforening gives der udførlige Regler om »Den kollegiale Ret«, der bestaar af 5 Medlemmer, saaledes at de 4, der er Foreningsmedlemmer, vælger det 5te, der skal være »en anset Jurist« — altsaa ikke Foreningsmedlem — og fungere som Rettens Formand. Reglerne slutter

med disse Ord: »Rettens Domme er endelige og inappellable«. Skønt der ikke direkte siges et Ord om Statens Domstole, nærer jeg ikke Tvivl om, at Hensigten har været at gøre dem inkompetente.

Med al Anerkendelse af det gode Formaal, der ligger bag Domspraksis, maa jeg fortolkningsmæssig finde Resultaterne meget vovede. Og hvor meget kan Fortolkningen saa i Virkeligheden udrette? Hvor mange Sager er maaske ikke holdt tilbage, fordi Parterne meget vel vidste, hvad der havde været Meningen med deres Foreningsvedtægter? Og saa snart man i Foreningerne lærer at bruge den korte Vending, at Afgørelsen indenfor Foreningens Mure sker »voldgiftsmæssigt«, er Bortfortolkning af Hensigten i hvert Fald umuliggjort.

III.

Sondringer indenfor Foreningsvoldgifter; disses processuelle Mangelfuldhed. Inden jeg gaar videre, skal jeg gøre nogle Bemærkninger om de Foreningsvoldgifter, jeg har for Øje. Som Hovedgrupper indenfor de paagældende erhvervsmæssige Foreninger maa opstilles dels Andelsforeningerne, dels Arbejdernes og Arbejdsgivernes faglige Foreninger. Jeg behøver ikke at anføre Tal til Oplysning om Omfanget af disse Foreningsbevægelser. Ved Siden heraf maa fremhæves deres forholdsvis hurtige Fremvækst i den sidste halvanden Menneskealder. Den første Brugsforening stiftedes 1866, det første Andelsmejeri 1882, den første Fagforening 1871.

Der er indenfor disse Foreninger en ret stærk Tilbøjelighed til at isolere sig processuelt. Af de til de samvirkende Fagforbund hørende 43 Forbund skal der ifølge Meddelelse til mig være 10, der ved deres Love udelukker Domstolene. Nogen Statistik herover foreligger der ikke, og nogen samlet Oversigt over Foreningernes Vedtægter er jeg ude af Stand til at give. Der kan skelnes mellem to Typer. Voldgiften kan være overladt til et særligt hertil indrettet Organ, der dog staar indenfor Foreningen, eller den kan være henlagt til et af de almindelige Foreningsorganer (Bestyrelsen, Generalforsamlingen, Fagforbundets Forretningsudvalg, Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse). Ved nærmere at betragte de sidstnævnte Ordninger faar man Øje paa en

anden almindelig Sondring. Fremgangsmaaden ved Behandlingen af Tvisten kan være saa sammentrængt, at man daarlig nok kan tale om Voldgift, men snarere kun om en »fingeret Voldgift«. Naar der overhovedet opstaar en Tvist — og dette er jo Forudsætningen for Voldgift — saa er det første Trin dette, at Parterne — Foreningen og Medlemmet — indtager deres Standpunkter og handler ud fra dem, saaledes som de mener at have Hjemmel til i Foreningsvedtægten. Foreningen lukker f. Eks. sin Dør for Medlemmet, sender ham Regning paa Erstatning og Bøde, Medlemmet undlader at betale Kontingent osv. Naar disse stridige Standpunkter har været drøftet, skal saa Voldgiftsakten gribe ind som noget Nyt. Men undertiden kan der ikke paavises nogen Adskillelse mellem Foreningens Optræden som Medkontrahent og Voldgiftsakten. Er det bestemt i Vedtægterne, at Generalforsamlingen i Tilfælde af et Medlems ukollegiale Optræden kan tage Bestemmelse om hans Eksklusion, saaledes at Sagen dermed retslig er afgjort, vil det ses, at der i Virkeligheden slet ikke er nogen Voldgift, i hvert Fald ikke paa anden Maade, end at Voldgiften har talt og givet Foreningen Ret samtidig med og i samme Akt, hvori Foreningen som juridisk set sideordnet Part overfor Medlemmet vælger sit vedtægtsmæssige Standpunkt overfor dette. Her er altsaa kun en Skygge af Retspleje tilbage. Det rette Forhold tilsløres ved, at Beslutningen smykkes med Navnet »Dom« eller »Kendelse«, og fordi Generalforsamlingen i andre Forhold — naar der administreres — staar som overordnet over Medlemmet.

Hvad der saglig set er Manglen ved disse Foreningsvoldgifter, baade de egentlige og de fingerede, ligger klart for Dagen. Det er ikke manglende Sagkundskab eller Manglen af Regler om Forretningsgangen — det sidste deler de med megen anden Voldgift — men Organets manglende Uafhængighed af den ene af Parterne, Foreningen. Foreningsorganerne er indsat af Majoriteten i denne og maa fortrinsvis varetage dens Interesser. Saasnart Voldgiftsmanden er Foreningsmedlem, kan hans Foreningsinteresser være engagerede, og i hvert Fald hører han formelt med til Medlemmets Modpart, Foreningen. Jeg behøver ikke at ud- dybe dette nærmere. Den Retning, Domspraksis har taget, er tilstrækkeligt Bevis for, at Domstolene misbilliger disse Ordninger.

Men under den ældre Procesmaade har Praxis maattet indskrænke sig til at anerkende Voldgiftsmandens specielle Habilitet som en relevant Forudsætning, naar Voldgiftsaftalen ikke angik bestemte Personer, og at erklære den private Voldgift ugyldig, hvor der foreligger en speciel personlig Interesse; saaledes i et Tilfælde, hvor Formanden i den Bestyrelse, der havde paalagt et Medlem Bøde for ukollegial Optræden, selv var Klager og selv skulde have Halvdelen af Bøden, U. f. R. 1922, S. 804.

IV.

De nye Procesgrundsætninger. I sin Afhandling i U. f. R. 1908 om, hvorvidt en Skyldner kan fraskrive sig processuel Beskyttelse, fremsatte Professor *Munch-Petersen* overensstemmende med nyere Procesvidenskab den Lære, at der bør skelnes skarpt mellem Aftaler af processuelt Indhold og Aftaler af materielt Indhold, og at man ikke uden videre kan gaa ud fra, at der paa Retsplejens Omraade tilkommer Parterne en lignende Adgang til at indgaa forpligtende Dispositioner som indenfor Formueretten, idet sociale Hensyn afgørende kan tale imod at tillægge processuelle Aftaler Retskraft. Denne interessante Lære var dog dengang i alt væsentligt kun at opfatte som Fremtidsmusik. Hvad Domspraxis angaar, faldt der Højesteretsdomme om, at der bindende kunde vedtages skadesløse Sagsomkostninger uanset Fdg. 6. Aug. 1824 — og om, at Aftale i en Forpagtningskontrakt om i Tilfælde af Retstvist at afstaa fra Appel af Underrettens Dom, var bindende. I Lovgivningen kunde der alene henvises til Udpantningslovens § 15 om Udlæg i fast Ejendom efter Panteobligation, med Reglen om, at Afkald paa Retten til at paaanke disse Udlæg med tilhørende Auktioner, meddelt for Udlægsforretningen, er uden Retsvirkning. Men Reglen var for speciel til at udtrykke en Grundsætning. Det har imidlertid Interesse at bemærke, at Udpantningsloven sammen med Konkursloven og Skifteloven er Resultater af den store Proceskommissions Arbejder. I Proceskommissionens senest modnede Frugt, Retsplejeloven, er Sætningen slaaget igennem paa saa væsentlige Omraader, at den maa kunne overføres andetsteds som en Grundsætning i Retsplejen. Afkald paa Anke i alle Slags Sager, meddelt for Dommen, er nemlig uforbindende; det; samme gælder ube-

tinget Afkald paa Adgang til ny Foretagelse af borgerlig Sag ved Højesteret eller til Anke efter Tilladelse af Højesteret. I Motiverne fra Kommissionen af 1892 hedder det herom angaaende borgerlige Sager, S. 106: »Hensigten hermed er at udelukke det Misbrug, for hvis Udøvelse den gældende Ret næppe indeholder nogen Hindring, at den i Retsforholdet svagere Part skulde blive nødt til allerede paa Forhaand ved dets Indgaaelse at fraskrive sig Appel, noget der, hvis det antog en større Udstrækning og blev til sædvansmæssig Vedtagelse i større Klasser af Retshandler, vilde afstedkomme en virkelig Indskrænkning i den Adgang til Domstolene, som regelmæssig bør staa aaben for alle«. Man har altsaa ganske rolig beskaaret den private Handlefrihed og Foretagsomhed af almene Hensyn.

V.

Fortolkning af D. L. 1—6—1, efter Retsplejelovens Grundsætninger. Jeg har nu fremstillet Grundlaget for en ny Fortolkning af D. L. 1—6—1. Denne Bestemmelse angiver ikke udtrykkelig, at den er anvendelig paa alle Voldgiftsaftaler, ogsaa dem af Foreningsvoldgifternes Type. Omraadet er ganske almindeligt angivet som de Aftaler, hvori nogen voldgiver deres Sag og Tvistighed paa Dannemænd. Domstolenes Fortolkning maa derfor være Herre over Lovbudets nærmere Indhold. For denne Fortolkning staar ogsaa Retsplejelovens Grundsætninger til Raadighed, hvis der er »Aarsagernes Lighed«. Retsplejelovent bryder indenfor Statens Retspleje med den der tidligere anerkendte processuelle Kontraktfrihed og lader af almene Retsplejehensyn Afkald paa visse væsentlige Retsmidler være uforbindende. Der er nu Tale om at analogisere herfra til Afkald paa Statens Retspleje overhovedet nemlig paa den Maade, at dette Afkald kun anses bindende, naar det ledsages af Aftalen om en processuelt forsvarlig Voldgift, en Voldgift af uvildige Mænd. Jeg nærer ikke Tvivl om en saadan Analogis saglige Berettigelse. Grundsætningerne i Statens Retspleje maa efter Sagens Natur overføres til det Surrogat derfor, som den private Voldgift udgør, og de almene Hensyn til Retslivets Tarv, der paa Voldgiftsomraadet taler for at frigøre Borgerne for Forpligtelsen til at underkaste sig Foreningsorganernes hildede Skøn — ikke at tale

om de fingerede Voldgifter — har mindst samme Styrke som de Hensyn, der kræver fri Adgang til Anke indenfor Statens Retspleje.

VI.

Foreningsmedlemmerne som svagere Part. Som anført betonedes Proceskommissionens Motiver det Hensyn, der skyldes den svagere Part i Retsforholdet. For yderligere at underbygge den foran opstillede Fortolkning maa jeg fremhæve, at denne Betragtning i Virkeligheden i høj Grad er anvendelig netop ved Foreningsvoldgifterne. Foreningerne er ikke, hvad de maaske har været for mange Aar siden, uanselige Sammenslutninger, der kun paakaldte den frivillige Tilslutning og ikke tog Sigte paa at beherske Samfundsforholdene. Billedet er nu det ganske modsatte. Andelsforeningerne behersker mange Steder det økonomiske Liv saaledes, at det kan være praktisk umuligt for en Mand at holde sig udenfor dem. Samme Forhold genfindes ved Arbejder- og Arbejdsgiverforeningerne. Men naar en Forening har denne sociale Betydning, faar den ogsaa sociale Forpligtelser. Den sociale Nødvendighed af at slutte sig til Foreningerne medfører, at deres Vedtægter faktisk virker som lokal offentlig Ret, saa at Betegnelsen Love forsaavidt ikke mangler Realitet, men det bør ikke være saadan, at den, der maa slutte sig til en Forening, det ene Sted beholder Adgangen til Statens Retspleje, det andet Sted kommer ind under en patriarkalsk Voldgiftsordning. Medlemmet har ved at slutte sig til Foreningen ofte været under et ligefremt Pres. Det anerkendes, at Aftaler med Arbejdsgivere om, at de kun maa benytte organiseret Arbejdskraft, er retsgyldige og kan hævdes med Boycot, der jo direkte presser Medlemmer af Faget ind i Foreningen. En Overrettsdom i U. f. R. 1917, S. 539, har i et saadant Tilfælde paalagt en Forening at optage en Arbejder som Medlem, efter at han var presset bort fra sin Arbejdsgiver. Det er det samme Hensyn, jeg fremdrager i denne Sammenhæng, altsaa dette, at der er saa meget større Grund til at fritage for Underkastelse under Foreningsvoldgiften, som Tilslutningen til Vedtægterne ofte har været mere eller mindre nødtvungen.

Hermed skal jeg slutte min Omtale af Foreningsvoldgifterne. Det er vistnok sandsynligt, at der ud fra almene Retsplejehensyn

kunde være Trang til adskillige nye Regler om Voldgiftsvæsenet. Jeg har kun villet pege paa, hvad Domstolene kan naa ved en Fortolkning af D. L. 1—6—1, der gør Brug af Retsplejelovens nye Grundsætninger, saaledes at Dommene i Stedet for at være henvist til en rent receptiv Fortolkning af Vedtægternes Ord kan statuere, at der, uanset hvad disse maatte gaa ud paa, ifølge Retsplejelovens Grundsætninger ikke kan paatvinges nogen Afkald paa Statens Retspleje mod en blot og bar Foreningsvoldgift, men kun mod en processuelt forsvarlig Voldgift.

VII.

Kontrakter med forbeholdt Selvbestemmelse.

I Forbindelse med Foreningsvoldgifterne vil jeg i Korthed omtale nogle andre Kontrakter, der ogsaa falder ind under det Synspunkt, jeg her har anlagt, idet de Private ved disse Kontrakter tilsigter at tage et Retsspørgsmaals Afgørelse i deres egne Hænder og træffe Afgørelsen udenom Statens Retspleje. Der er ogsaa den Lighed med Foreningsvoldgifterne, at der mellem Parterne bestaar et Overordnelses- og Underordnelsesforhold. Ligesom Foreningsmedlemmet maa underkaste sig Foreningsmyndighedernes Retsafgørelse, har i disse Kontrakter den ene Part maattet indvilge i en ekstraordinær Raadighed hos den anden Part over Retsforholdet. Det drejer sig om Udskydelse af et Arbejdsvederlags Fastsættelse, indtil Arbejdet er præsteret, og om Forbehold af Arbejdsgiverens selvstændige Fastsættelse af Vederlagets Størrelse, saaledes at Domstolenes Kontrol holdes ude, — men paa den anden Side dog saaledes, at Arbejderen har en virkelig Ret til et Vederlag. Man kunde betegne disse Kontrakter som Kontrakter med forbeholdt Selvbestemmelse. Sit egentlige Omraade har saadanne Aftaler, hvor der er Tale om Ekstrabetaling for Ekstraydelser, hvor Maalestocken for, hvad der er rimeligt Vederlag, er mere usikker, og hvor man først bagefter kan danne sig en begrundet Mening derom.

Naar der i en Arbejdskontrakt ikke er aftalt noget om Vederlagets Størrelse, maa der ydes, hvad Arbejderen forlanger, med mindre det er ubilligt. Skønnet herover er hos Domstolene. Ved disse Kontrakter er det derimod vedtaget, at Domstolene ikke skal have dette Skøn. Betalingen er altsaa ikke fastsat som bil-

ligt Vederlag efter Rettens Skøn, men som Vederlag efter Arbejdsgiverens nærmere Bestemmelse. Arbejdsgiveren har kontrakt-mæssig betinget sig Ret til at afgøre Størrelsen af Arbejdsvederlaget, altsaa Omfanget af Arbejderens Ret. Det maa indrømmes, at der kan være Forhold, som gør en saadan Ordning meget naturlig. Risikoen for Arbejdsgiveren kan blive for stor, naar Domstolene, der jo her ret uselvstændigt maa gaa efter Sagkyn-diges Skøn, skal kunne sætte Vederlagets Størrelse.

Det, som her har Interesse, er at undersøge, hvor meget der bliver tilbage for Domstolene at prøve ved disse Aftaler med for-beholdt Selvbestemmelse. Ved første Øjekast er der slet intet tilbage. Arbejderen har jo ved Kontrakten lagt hele Afgørelsen i Arbejdsgiverens Haand. Imidlertid har han en Ret, og Retten viser sig i den Skikkelse, at Arbejdsgiverens Ret til Selvbestem-melse er knyttet til visse Forudsætninger, hvis Tilslidesættelse med-fører den trufne Afgørelses Ugyldighed — og disse Forudsætnin-ger kan Domstolene kontrollere. Domssamlingerne frembyder ikke mange men, dog nogle Eksempler paa disse Kontrakter.

En Mand havde ladet sig male og betinget sig, at han kun skulde modtage og betale Billedet, hvis han selv personlig syntes, at det var godt baade som Kunstværk og som Portræt. Han er-klærede, at han ikke fandt disse Fordringer opfyldt og frifandtes derfor for Betalingspligt, jfr. U. f. R. 1907, S. 891.

Et Rederi havde antaget en Skibsfører for et fast maaned-ligt Vederlag og en Ducør ved Aarets Udgang, ifald han »sejlede tilfredsstillende og uden større Havarier«. Ducøren skulde an-sættes efter Rederiets Skøn indtil 1200 Kr. Rederiet blev dømt til at betale ham de 1200 Kr., fordi det uden nogen Forklaring og uden, at der forelaa noget om Havarier, havde undladt at ud-betale ham nogetsomhelst Beløb i Ducør, jfr. S. og H.Rets Tid. 1919, S. 204.

Den interessanteste Dom i Æmnet er Højesterets Dom af 6. Maj d. A., jfr. U. f. R. 1924, S. 517, i Sagen om Opfinderhonorar for visse patenterede Konstruktioner i Motorskibet »Selandia«s Maskineri. Kontrakten mellem vedkommende Skibsbyggeri og Ingeniør gik ud paa, at Ingeniøren for eventuelle Opfindelser havde Ret til et Honorar, hvis Størrelse endeligt skulde fastsættes af Aktieselskabets Bestyrelse under Hensyn til den Betydning, Op-

findelsen maatte have for Selskabet. Her var af Selskabet blevet udbetalt et Honorar, men Ingeniøren indsøgte et større under Hævdelse af, at der forelaa en Misligholdelse, idet dels uvedkommende Hensyn, dels fejlagtige Oplysninger havde været bestemmende for den skete Fastsættelse. Højesteret fandt dette bevist, tilsidesatte den kontraktmæssige Selvbestemmelse og fastsatte selvstændigt Vederlagets Størrelse.

De Forudsætninger, hvis Iagttagelse betinger Selvbestemmelseretten, er i Almindelighed Saglighed og Loyalitet hos Arbejdsgiveren og saa de mere specielle Forudsætninger, som Mellemværendet giver Plads for. Bevisbyrden er hos Arbejderen, og den er vanskelig at fyldestgøre.

Domstolenes Opgave overfor disse Kontrakter er at fastholde deres retlige Karakter saa langt som muligt. Derfor mener jeg, at der efter Omstændighederne bør anerkendes Ret for Arbejderen til at øve Kontrol med, paa hvilket Grundlag Vederlagets Fastsættelse sker. Ugyldigheden maa indtræde, selv om der ikke foreligger Svig, og der bør ialtfald kun, hvor Fejlen er undskyldelig, være ny Adgang for Arbejdsgiveren til at fastsætte Vederlaget. Ellers er Retten hertil fortabt.

Der kan endnu spørges, om Aftalen ikke kan suppleres med en Aftale om, at Retten skal være afskaaren fra at kontrollere Fastsættelsens Behørighed. Men et saadant rent og skært Afkald paa Statens Retshjælp mener jeg er uforbindende i Kraft af de Grundsætninger i Retsplejeloven, som jeg har omtalt. Jeg kan her vende tilbage til, hvad jeg udviklede om Foreningsvoldgiftterne.

D i s k u s s i o n.

Højesteretssagfører *C. B. Henriques* vilde henlede Opmærksomheden paa, at i Arbejderforhold er Interessekonflikterne hyppigt mere fremtrædende end de egentlige Tvister — særligt indenfor Foreningerne. I saa Fald maatte man være varsom med at bringe Spørgsmaalet for Domstolene. Paa den anden Side maatte det indrømmes, at, hvor ikke streng Formalitet er foreskrevet, kan Voldgift — bortset fra de faste Voldgiftsretter — være farlig paa Grund af Voldgiftsmændenes Partsinteresser. Det var ønske-

ligt, om vi fik en Lovgivning, der fastsatte nærmere Regler og Former for Voldgiftsbehandling.

Dr. *Jørgensen*: Det bliver dog et Spørgsmaal, som Domstolene vil kunne løse, at afgøre, om der foreligger Interessekonflikt eller almindelig Tvist.

Professor *Torp* mente ikke, at Voldgift var saa ubetyggende, som Højesteretssagfører *Henriques* antydede. Han vilde dog indrømme, at visse Voldgiftsretter er ubetyggende, f. Eks. i visse Forsikringselskaber, hvor Generalforsamlingen inappellabelt afgør Størrelsen af de Erstatninger, der skal ydes. Det kan særligt virke grelt i Foreninger, hvor Medlemmerne hæfter gensidigt.

Overretssagfører *J. V. Levinsen* lagde afgørende Vægt paa et retfærdigt Resultat og kunde derfor ikke være imod, at man havde en let Adgang til at bringe Voldgiftsavgørelser for Domstolene. Maaske burde dette navnlig gælde, hvor Afgørelsen havde Betydning for andre end Parterne selv.

NOGLE BEMÆRKNINGER OM EKSTINKTIVE ERHVERVELSER.

(Foredrag af Landsretssagfører Kjeld Rørdam den 26. Januar 1925).

Foredraget udelades her, idet det findes trykt i U. f. R. 1925 B., pag. 94 flg., hvortil henvises.

Diskussion.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer*: Naar Praksis ikke følger Teorien i de heromhandlede Spørgsmaal er en af Grundene vistnok den, at Praksis saa at sige ikke vil godkende god Tro, dette lægger f. Eks. Ugeskriftets Note til Højesteretsdommen om Kreditkonsignation afgørende Vægt paa, skønt ond Tro slet ikke blev paaberaabt under Proceduren.

Der maa lægges Vægt paa en Sondring mellem Handel med brugte Ting, hvor bl. a. den nye Lov om Pantelaanervirksomhed giver Beskyttelse nok, og Handel med nye Ting; ved disse sidste er der i Virkeligheden noget urimeligt i at lade Grossisten sidde med alle de Rettigheder, som en vidtgaaende Anvendelse af Vindikationsreglerne tillægger ham.

Professor *Vinding Kruse* takkede Indlederen for Foredraget, hvis Tendens gik i rigtig ekstinktiv Retning. Taleren lagde, saaledes som i sin Bog om Ejendomsrettens Overgang nærmere belyst, megen Vægt paa, at Salg i det aabne Marked, navnlig Butikssalg og Auktionssalg, blev værnet mod den hidtil antagne for vidtgaaende Vindikation. Den Modsætnings slutning, Taleren drager fra D. L. 6—17—5, bygger paa Baggrund af Retspraksis i Byerne paa Danske Lovs egen Tid, nemlig Raadstueretternes Praksis. Og det vilde dog være ret nedslaaende, om det levende Retsliv i det 20. Aarhundrede ikke skulde kunne betrygge Om-

sætningen lige saa godt som Retspraksis i det 16. og 17. Aarhundrede.

Taleren mente, at der i Virkeligheden ogsaa i nuværende Praksis var en absolut stigende Tendens til at godkende Ekstinktion paa Vindikationens Bekostning; der er jo i Virkeligheden heller intet, der kan eller bør forhindre Domstolene i — navnlig overfor Ejendomsforbeholdene — at gaa den Vej, som tiltrænges, nemlig til Ekstinktion. Forholdets Natur er jo dog ogsaa Retskilde, og Forholdets Natur tilsiger at ekstingvere Ejendomsforbeholdet.

Man maatte iøvrigt lægge Mærke til Udtrykket i adskillige Domspræmisser »Overdragelse«. Dette Ord er, efter Talerens Mening ofte uklart og anvendt noget i Flæng; man maa derfor i Sagens Oplysninger nøje søge at udfinde, hvad der er Tale om, idet man ellers let vil kunne komme til at misforstaa Dommene som Præjudikater.

Ejendomsforbeholdene maatte siges at være en Kræftskade herhjemme, jfr. ogsaa Niels Lassen i hans Afhandling til det nordiske Juristmøde 1884, det avler Bedrageriforbrydelser, fordi den jævne Mand, med Rette, har Vanskelighed ved at forstaa, at han ikke er Ejer af det, han har købt paa Afbetaling. Sælgeren med Ejendomsforbehold staar altfor godt rustet: han har baade Vindikationsret, Fortrinsret i Konkursboet og Bedragerianmeldelse i Baghaanden.

Lovgivningen har, ogsaa hos os, kæmpet mod de skjulte Konkursprivilegier, jfr. Reglerne om Underpantsætning og de skærpede Standsningsretsregler, for at sikre, at der — naar Falliten indtræder — dog findes nogle Aktiver i Boet, men naar Ejendomsforbeholdene breder sig for vidt og faar Lov til at udvikle sig rent stereotypet i Kontrakterne er de yderst farlige, og de vil i det lange Løb bevirke, at de sidste Aktiver forsvinder fra Fallitboerne. Udviklingen maa derfor gaa hen imod at ekstingvere Ejendomsforbeholdene.

Professor *Henry Ussing*: Til fuldstændig at slaa en Streg over Ejendomsforbeholdene er der vistnok en altfor fast Praksis, og der er heller ikke Grund til at ekstingvere dem i alle Tilfælde.

Der maa sondres: Er Genstanden af den ejendomsforbeholdende Ejer faktisk givet til Videreforhandling, bør Ekstinktion

finde Sted; dette har Praksis formentlig allerede godkendt; Højesteretsdommen om Kreditkonsignation maa formentlig betragtes som et særligt Tilfælde, der forhaabentlig ikke betyder en Strøm-kæntring i Praksis.

Ved Salg af Brugsgenstande til Private vil det derimod næppe være forsvarligt som almindelig Regel at ekstingvere Ejendomsforbeholdet, skønt der naturligvis i enkelte Tilfælde kan være Grund til det. Paa Hensynet til Bedragerifristelsen lagde Taleren ikke afgørende Vægt, da det hyppigst er stærkt fremhævet i Afbetalingskontrakterne, at de paagældende Dispositioner er Bedrageri og medfører Straf.

Hvor vidt man kunde gaa i Retning af Ekstinktion afgang i nogen Grad af, om man skulde søge at opretholde en vis Harmoni mellem de herhenhørende Regler, — i saa Tilfælde kunde der kun blive Tale om at lappe de værste Huller —, eller om man uden Hensyn til denne Harmoni skulde søge at faa saa meget som muligt ind under de ekstinktive Erhvervelser.

Professor *Vinding Kruse* gjorde vedrørende Bedragerimomentet opmærksom paa, at Niels Lassen ud fra sin store Dommererfaring har følt, at det i adskillige Tilfælde var uhyggeligt for ham at skulle statuere Bedrageri i disse Tilfælde.

Taleren var naturligvis enig med Professor Ussing i, at ikke alle Ejendomsforbehold bør falde, navnlig ikke i Forhold til Køberens Konkursbo, men i det Store og Hele er der næppe Grund til at lade Forbeholdene bestaa, og saa vidt Taleren kunde se, var der intet Højesteretspræjudikat, der hindrede dette.

Indlederen ønskede at præcisere, at hans Sympathi og Forhaabninger var paa Ekstinktionens Side. Det gradvise Fremskridt er jo nu engang ofte den sikreste og hurtigste Vej, og derfor havde det været ham om at gøre at anvise Synspunkter, der kunde være smaa Hjælpemidler for Praksis under den videre Udvikling i Retning af Ekstinktion. *Indlederen* haabede, at det ved Anvendelsen af disse Synspunkter samtidig skulde være muligt at iagttage et vist Hensyn til Harmoni.

DEN DOMMERKONTORERNE TILTÆNKTE VIRKSOMHED MED UDFÆRDIGELSE AF JURIDISKE DOKUMENTER FOR PRIVATE.

(Diskussion, indledet af Dommer St. Grundtvig, den 23. Februar 1925).

§ 5 i »Forslag til Lov angaaende Fuldmægtige ved Underretterne udenfor København m. m.«, fremsat af Justitsministeren i Folketinget den 19. December 1924, er saalydende:

»Fra det Tidspunkt, da Statsansættelsen af Dommerfuldmægtige er gennemført, bemyndiges Justitsministeren til at fastsætte Regler og faste Takster for visse juridiske Forretninger, som Dommerkontorerne skal være forpligtet til at udføre som Retshjælp for Publikum, Udbyttet heraf tilfalder Statskassen.«

I Lovforslagets Motiver hedder det om denne Bestemmelse:

»Bestemmelsen er overensstemmende med et af et Mindretal i Folketingsudvalget stillet Forslag. Ministeriet har ment at burde medtage denne Bestemmelse, idet man særligt af Hensyn til den mindre bemidlede Befolkning finder det ønskeligt, at der aabnes Adgang for Befolkningen til ved Henvendelse paa Dommerkontorerne at kunne faa visse almindelige juridiske Forretninger udført. En saadan Ordning har et Forbillede i den i de sønderjydske Landsdele forinden Genforeningen gældende, og den har i de nævnte Landsdele, hvor det Forhold, at Dommerfuldmægtigene havde Adgang til at drive private juridiske Forretninger, var ukendt, virket til Befolkningens Tilfredshed. Det overlades til Justitsministeren at fastsætte Reglerne for Ordningen og Taksterne for Arbejdets Udførelse. Ved Afgørelsen af, hvilke juridiske Forretninger Dommerkontorerne skal hjælpe Befolkningen med, maa man udskyde alle Forretninger, hvor Ind- og Udbetaling af Penge finder Sted, og hvor der skal finde Forhandlinger Sted med for-

skellige Personer, samt hvor der skal indhentes Oplysninger, saaledes at Dommerkontorerne kun skal yde Bistand, naar Retsforholdet er klart og alle Oplysninger er til Stede eller ved Dommerkontorets Vejledning let kan tilvejebringes, idet der saaledes kun er Udfærdigelsen af selve Dokumentet tilbage. Endvidere kan der kun blive Spørgsmaal om saadanne Sager, som har særlig Berøring med Dommerkontoret, og som det paa Dommerkontoret ansatte Personale derfor maa antages at have særlig Kyndighed i. Af de Forretninger, der herefter kunde tænkes henlagt til Dommerkontorerne Udførelse som Retshjælp for Befolkningen, kan særlig nævnes en Del til Skiftevæsenet hørende Forretninger, saasom Anmeldelse om Hensiddende i uskiftet Bo, Ansøgning om Tilladelse til at hensesidde i uskiftet Bo, Anmeldelse om Overtagelse af Bo til privat Skifte, Arveafgiftsanmeldelser, Opgørelse efter Skiftelovens § 78 og Fortegnelse over Boets Indgæld og Udgæld i Henhold til Skifteafgiftslovens § 4, Affattelse af visse simple Testamenter, Ansøgning om Væргеbeskikkelse og Anmeldelse af Fordring i et Bo. Muligvis kan ogsaa medtages nogle i Forbindelse med Tinglæsningsvæsenet staaende Forretninger, saasom den rent formelle Affattelse af Købekontrakter, Skøder og Panteobligationer i særlig klare Tilfælde, samt Affattelse af Gældsbreve og af Stævninger i de i Retsplejelovens § 225 Nr. 1 og 4 nævnte Sager paa 50 Kr. eller derover, for saa vidt Sagsøgeren ikke er ubemidlet, jfr. herved Retsplejelovens § 425.«

Indlederen, Dommer *St. Grundtvig*, pegede først paa det uheldige i, at Lovforslaget overlader det til Administrationen at iklæde Bestemmelsens Skelet det Kød og Blod, som skal til for at skabe en virkelig Regel, idet Justitsministeren skal fastsætte, hvilke de omhandlede »visse juridiske Forretninger« er, som skal kunne forlanges udført af Dommerkontorerne som Retshjælp for Publikum. En Ministers Afhængighed af politiske Konstellationer vil altid virke ugunstig for en fast og ensartet Administration under skiftende Regeringer; som Eksempel herpaa gennemgik Indlederen den velbekendte Skæbne, som Spørgsmaalet om Kontorpersonalets Adgang til at tage Ekstrabetaling for hurtig Ekspedition har haft fra 1884 til de seneste Aar. Loven bør selv give Bestemmelser om, hvilke de omhandlede Forretninger er, saaledes at

Ændring heri atter kun kan ske ved Lov. — Dernæst gjorde Indlederen Rede for, at Forslagets Udtryk »Dommerkontorerne« vil sige Dommerne, forsaa vidt som al Ekspedition paa Kontoret, altsaa ogsaa af de heromhandlede Forretninger, sker og maa ske paa Dommerens Ansvar. Rent bortset fra, at det ikke synes at harmonere med den længe tilsigtede og med Retsplejelovens endelig gennemførte Sondring mellem Retspleje og Administration, at der saaledes søges paalagt Dommeren et Komplex af ikke-judicielle Forretninger, vil dette medføre, at de befrygtede Pligtkollisioner, der kan fremkomme, naar Fuldmægtigen efter den nu gældende Ordning som konstitueret eller fungerende Embedsmand skal censurere de af ham privat udfærdigede retslige Dokumenter, herefter vil træde endnu grellere frem, idet ikke blot Fuldmægtigen, men Dommeren selv nu jævnlig vil staa i den Situation at skulle censurere de paa Kontorets Ansvar affattede private Dokumenter, hvorved Prestigespørgsmaalet kan spille lige saa stor en Rolle, som det økonomiske Hensyn kan spille for den privat praktiserende Fuldmægtig. Risikoen for Kollisioner bliver altsaa forøget, idet Dommeren ikke — som Fuldmægtigen — kun undtagelsesvis, men Dag for Dag er udsat for at komme ud i saadanne. Hertil kommer, at efter den i Lovforslagets første Paragraffer fastlagte Ordning af Fuldmægtigenes Kaar vil Dommeren ikke fremtidig kunne paaregne at have gamle og rutinerede Fuldmægtige som nu, men unge og uøvede Medarbejdere, hvorved Faren for Fejl bliver større. Vel udtaler Motiverne, at der kun skal være Spørgsmaal om at yde den omhandlede Retshjælp, naar Retsforholdet er klart og Udfærdigelsen forsaa vidt nærmest formel, idet alle Oplysninger er til Stede eller dog ved Kontorets Vejledning let kan skaffes. Men hvornaar er et Retsforhold klart og Udfærdigelsen rent formel? Det er det første Spørgsmaal, den unge Fuldmægtig kommer ud for, og der kan begaas skæbnesvangre Fejl. Indlederen nævnede i saa Henseende nogle oplysende Eksempler, bl. a. det faktisk passerede, at en Embedsmands Enke mødte op paa Kontoret med et Testamente og i Henhold til dettes Bestemmelse ønskede anmeldt, at hun vilde hensesidde i uskiftet Bo. I og for sig er her Tale om et ganske klart Forhold og en ganske formel Udfærdigelse, og en ny og ung Mand vil maaske uden videre ekspedere Begæringen efter

hendes Ønske. I det forefaldne Tilfælde spurgte imidlertid den gamle, rutinerede og stedkendte Fuldmægtig, om Enken var klar over, at hun derved overtog Boets Gæld, som var betydelig — hvad det viste sig, at hun ikke havde Anelse om og paa ingen Maade ønskede. Sker nu under den tilsigtede nye Ordning en Anmeldelse under Fuldmægtigens Medvirkning uden saadan Prøvelse, rent ekspeditions-mæssig, og Enken bagefter besværer sig over, at man har ladet hende, den ganske ukyndige, uden videre afgive en saadan Anmeldelse, risikerer Dommeren et Søgmaal til Erstatning for den saaledes paa hans Ansvar foretagne Ekspedition. Lignende Fare kan der være, naar f. Eks. en Enkemand, der har overtaget hele Boet ved sin Hustrus Død, forlanger og faar udfærdiget et ganske »simpelt« Testamente til Fordel for en Tredjemand, og det saa bagefter viser sig, at det tidligere Testamente mellem Ægtefællerne gaar ud paa, at Boet efter den længstlevendes Død skal deles mellem begges Arvinger efter Loven. Enten kommer disse Arvinger ikke frem, og saa er der sket en materiel Fejl — eller de kommer, og saa er det galt med den Tredjemand, som skulde være sikret ved Testamentet og ikke er blevet det, og som maaske, hvis Situationen havde været opklaret i Tide, af Enkemanden var bleven forsørget paa anden Maade. Blamering er det mindste, man maa regne med i saadanne Tilfælde!

Er omvendt Fuldmægtigen forsigtig og afviser Henvendelsen under Paaberaabelse af, at Forholdet ikke er klart, saa vil der blive klaget til Dommeren, som saa maa gaa det hele igennem for at afgøre dette Punkt. Afviser han ogsaa, kan der blive Tale om Klage til Landsrettens Præsident (Retsplejelovens § 48) eller om Kære.

Loven vil hjælpe »Publikum« — ikke blot de ubemidlede, omend Motiverne fremdrager Hensynet til »de mindre bemidlede«. Men hvem er for det første »mindre bemidlet«? — dette er jo et ganske uklart Begreb. Men selv bortset herfra maa der spørges, om det overhovedet er en Statsopgave at foretage den Slags billigt Dokumentskriveri? I København har man jo Rets Hjælpen for ubemidlede, og udenfor København anviser Retsplejelovens § 135 de ubemidlede Bistand til visse Dokumenters Udfærdigelse. Men efter Lovforslaget vil en Millionær kunne forlange, at Dom-

merkontoret for en billig Penge skal skrive ham en Stævning for et større Beløb f. Eks. mod en Arbejdsmand! Og her er dog Tale om at hjælpe en Mand til en (paastaaet) *Ret*, men i de andre, af § 5 omfattede Tilfælde er der Tale om billig Hjælp til at *ordne* et *Anliggende* — er det virkelig en Statsopgave? I saa Fald matte den da hellere løses ved, at Staten laver Blanketter til Ordningen af ganske simple og klare Retsforhold, og at Amtsstuerne forhandler disse Blanketter — men saa vilde man ganske vist nok faa at se, hvad den juridiske Vejledning har at betyde.

Man maa nu ikke slaa sig til Ro med, at det hele ikke vil faa ret meget at betyde i Praksis. Adgangen vil sikkert blive meget benyttet, bl. a. af Kommissionærer, der er flinke til at faa Handel i Stand, men ikke kan skrive Papirerne. Og hvis en Fuldmægtig er imødekommende og ekspederer en Mand udenfor Kontortiden, kan der være en Mulighed for, at Manden ønsker at paaskønne denne Ekstraulejlighed, og at hans Ønske i saa Henseende ikke afvises — og saa er man ude i det gamle System igen. Endelig maa man ikke tro, at det hele bliver ganske billigt for Staten — der vil kræves flere Fuldmægtige, hvis Lønninger sikkert vil sluge mere end de smaa Gebyrer, der her kan være Tale om.

Indlederen sluttede med at sige, at han her havde udtalt sig fra et Dommerstandpunkt, men haabede, at Sagen ogsaa maatte blive belyst fra anden Side, navnlig ogsaa fra Sagførerernes.

D i s k u s s i o n.

Dommerfuldmægtig *Stig Bang* fremhævede, at medens under den nuværende Ordning Sagførere og Dommerfuldmægtige staar ens i Konkurrencen som Følge af Takstaftaler Landet over, vil, hvis § 5 bliver til Lov, de statsansatte Fuldmægtige som Følge af de lave Takster komme til at drive Smudskonkurrence overfor Sagførererne, ogsaa i Forholdet til den velhavende Del af Befolkningen. Det maatte formentlig ikke være Dommeren, men Staten — der jo tager Gebyrerne — som blev ansvarlig for begaaede Fejl, og der vil sikkert blive en stor Tilstrømning af Publikum, saa at Personalet paa Dommerkontorerne maa udvides betydelig. Og det kan ikke ventes, at Stillingerne som statsansatte Fuldmægtige rundt om i de afsides Kroge af Landet vil blive søgt af

første Klasses Kræfter, ej heller, at disse Fuldmægtige vil føle Trang til at sidde paa Kontoret udover Kontortiden for at ekspedere Folk, der venter paa at faa Dokumenter skrevne. Og vil man gøre Kravene med Hensyn til Beskaffenheden af det Retsforhold, Dokumenterne angaar, effektive, bliver der omvendt ikke meget ud af hele Ordningen, idet man i en Mængde Tilfælde vil kunne pege paa, at der mangler en eller anden Oplysning, og derved afvise Andrageren, der da har spildt sin Tid og maa begynde forfra hos en Sagfører. Ligeledes vil det kunne ske, at de indledende Skridt til en Bobehandling forlanges udført paa Kontoret, men naar det videre saa skal ske, maa der henvises til Sagfører, og saa bliver det ligesaa dyrt for Arvingerne, som hvis de straks var begyndt dér. Det samme gælder Ejendomshandler: naar Papirerne skal skrives, viser det sig gerne, at der er et eller flere Punkter, som først maa klares — atter Henvisning til Sagfører nødvendig. Et af to vil altsaa ske: enten overskrider Fuldmægtigen af Imødekommenhed sin Kompetence for ikke at levere et halvgjort Arbejde fra sig, eller ogsaa kommer Publikum til at begynde paa Dommerkontoret, men slutte hos en Sagfører, hvor de kommer til at betale fuldt Salær for Ordningen, skønt de har erlagt Taksten for det indledende Skridt paa Dommerkontoret. Det bliver en for alle Parter utilfredsstillende Ordning. Derfor maa man enten lade Dommerfuldmægtigen være Stats-tjenestemand og kun udføre Statens Arbejde, medens det private Arbejde for Befolkningen hører hjemme hos Sagførerne, eller man maa bibeholde den nuværende Ordning. Begge disse Veje er der Konsekvens i.

Højesteretssagfører *Liebe* fremhævede, at man ved § 5 lister noget af det ind ad Bagdøren, som man i de første Paragraffer har lukket ud ad Hoveddøren. Den Interessekollision, man har villet undgaa, kommer frem, hvis § 5 bliver Lov, saa vist som ikke blot Pengehensyn, men ogsaa Hønnørhensyn kan influere paa den frie Stilling overfor et Dokument. Det kan ogsaa ske, at en Mand, der i Medfør af § 5 lader visse Dokumenter udfærdige af Dommerfuldmægtigen, faar Lyst til at have denne til Eksekutor og lader ham indsætte dette i det Testamente, han skal udfærdige for Manden. Der er jo intet som helst at sige til, at Fuldmægtigen indvilger heri, men det er ikke heldigt, da han

herefter ikke vil staa saa frit overfor den paagældende, hvis han kort efter skal optræde overfor ham i Embeds Medfør. De to Hensyn, der har staaet Ministeriet for Øje ved Bestemmelsens Affattelse, er dels Hensynet til den mindre bemidlede Del af Befolkningen, dels de særlig klare Retsforhold. I førstnævnte Henseende maa man da først undre sig over, at dette Hensyn aldeles ikke har faaet Udtryk i Lovteksten, der jo giver alle og enhver Adgang til denne Retshjælp. Vil man lave en Bestemmelse om billig Retspleje alene til ubemidlede, saa har Sagførerstanden sikkert ikke det mindste herimod — men saa bør det ikke ske gennem Dommerkantorerne, men snarere ved en Udvidelse af det, der anvises i Retsplejelovens § 135, altsaa ved at paalægge Sagførerne at hjælpe med disse Dokumenter for en lav Takst, naar Klienten er ubemidlet. Hvad dernæst angaar Hensynet til Klarheden, de saakaldte Blanket- eller Formulartilfælde, kan Henviisningen til Forholdene i Sønderjylland næppe stærkt paa-beraibes, allerede fordi tysk Jura anvender Blanketter i et Omfang, som vi slet ikke kender herhjemme. Men i alt Fald maa det huskes, hvad de foregaaende Talere saa skarpt har fremhævet, at det er jo ikke selve Udfyldningen af Blanketten, der skal betales for, men Vejledningen med Hensyn til, om den eller den Blanket eller overhovedet nogen Blanket i det foreliggende Tilfælde kan og bør benyttes. — Hvis der bag Forslaget ligger en Tanke om, at Sagførernes Takster (der jo, som allerede er udtalt, falder sammen med de nuværende Dommerfuldmægtiges) er for høje, saa er dette for det første sikkert ikke rigtigt i Almindelighed, og mod konkrete ublu Fordringer skrider jo Sagførerraadet beredvillig og alvorlig ind, foruden at Domstolevejen staar den paagældende aaben. Vilde man imidlertid dog mene, at de almindelige Takster er for høje, saa kan man jo — trods Vanskelighederne og Ulæmperne derved — sætte faste Takster for Sagførerarbejdet ligesom i Tyskland. Det vilde i alt Fald være en aaben og loyal Fremgangsmaade, medens det, der foreslaas i § 5, jo allerede af andre Talere er betegnet som en camoufleret Konkurrence mod Sagførerne, og det er en illoyal Konkurrence, der ikke er Staten ganske værdig. Det er heldigt for Samfundet, at vi har en uafhængig Sagførerstand, der kan træde op baade mod Administrationen og mod judicielle Embedsmænd —

disse kan jo ogsaa begaa Fejl — og sige sin Mening til højre og venstre uden at tænke paa, om de støder an. Men Betingelsen herfor er, at Sagførerne er virkelig frit stillede i deres Erhverv, at man ikke ved en Konkurrence paafører dem Næringsbekymringer. Derfor maa vi paa en eller anden Maade blive af med § 5.

Overretssagfører *Ivar Schrøder* fremhævede, at Ønsket om at skabe Retshjælp for ubemidlede ikke gjorde § 5 paakrævet. I København og Omegn er denne Opgave i snart 40 Aar løst af Studentersamfundets Retshjælp for Ubemidlede, der har behandlet 7—800,000 Retstilfælde. En lignende Ordning arbejder man paa at faa etableret i Provinsen, og det er sørgeligt at se, at § 5 vil gøre Udsigterne til at faa en virkelig tilfredsstillende Ordning i saa Henseende udenfor København langt ringere; dette ses bedst af, at allerede Fremkomsten af Retsplejelovens § 135 standede den paabegyndte Udvikling i saa Henseende. Hvad man skal have frem, er et lille selvstændigt Kontor, der faar gratis Lokale af Kommunen, f. Eks. paa Byens Raadhus, hvor en Vagtmester tager imod Folk, og en kvalificeret Jurist med Evne til at omgaas de Folk, der søger et saadant Kontor, kan give Konsultation en eller to Gange om Ugen, eventuelt paa Omgang mellem flere, og om fornødent mod et beskedent Vederlag, der passende kunde udredes af Kommunen.

Dommer *Olsen*, Ringsted, fremhævede, at Utilfredsheden med den nuværende Ordning, hvor Fuldmægtigene driver private juridiske Forretninger, tildels skyldes, at man ikke har holdt disse Forretninger indenfor de Rammer, som var fastsat ved de gældende Love og Bestemmelser. Iøvrigt fandt Taleren, at § 5 var en god Bestemmelse, idet man ikke bør afskaffe den eksisterende Adgang til paa Dommerkantoret at faa Dokumenter oprettet og faa Retshjælp i Skiftespørgsmaal. Der kan derimod være en Del Enkeltheder at rette i Forslaget. Maaske burde det ordnes saaledes, at Kontorets Personale fik en Del af Udbyttet af denne Retshjælp, saaledes som det nu er gældende med Hensyn til Gebyr for forlods Ekspeditioner. Naar Dommeren kan bære Ansvar under den nugældende Ordning, maa han ogsaa kunne det efter den ved § 5 tilsigtede.

Dommer *Hattensen* imødegik Dommer Olsens Udtalelser og

fremhævede derhos blandt andet, at Dokumenter om Ejendoms-
handler og Opgørelser efter Skiftelovens § 78 i hvert Fald maatte
holdes ude fra § 5's Omraade. I det hele taget vilde den paa-
tænkte Ordning medtage alt for meget af Kontorpersonalets Tid
og Arbejdskraft til Skade for det Arbejde, som var deres Hoved-
virksomhed.

Kontorchef i Justitsministeriet *L. N. Hvidt* udviklede Justits-
ministeriets Synspunkter med Hensyn til § 5 og imødegik en Del
af de fremsatte Indvendinger. Retsplejelovens § 425 paalægger
jo allerede nu Dommeren at udfærdige Stævninger til Under-
retten for ubemidlede og i ganske smaa Gældssager. Overhovedet
er det vel umuligt, selv om man holder paa de rene Linjer, at
hævde, at en Dommer overhovedet ikke skal have noget med
Administration at gøre; Skiftevesenet er vel judicielt, men
efter sit Væsen er dog en stor Del af det administrativ Virksom-
hed. Netop Dokumenter vedrørende Skiftevesen vil vel bedst
kunne falde ind under § 5, idet saaledes den store Mængde af
de Tilfælde, hvor der er Tale om at hensidde i uskiftet Bo, vil
være ret oplagte Tilfælde, hvor det vilde være urimeligt at hen-
vise den paagældende, som møder op for at faa dette anmeldt,
til at gaa til en Sagfører; skulde der mangle f. Eks. en Ejendoms-
skyldattest for Boets faste Ejendom, kan Dommerkantoret let
indhente den. I Sønderjylland paahvilede det Amtsretterne i
meget vid Udstrækning at yde dem, der søgte Kontoret, Rets-
hjælp, og herunder at forklare dem, hvorledes Forholdet laa.
Og hvorfor skal der være saa skarp en Grænse mellem offentlig
og privat Skiftebehandling? Under den første skal jo dog Dom-
meren paa alle mulige Maader se at faa det bedst mulige ud af
Behandlingen. At tage mod en Anmeldelse om Hensidde i uskif-
tet Bo, at foretage en Opgørelse efter Skiftelovens § 78 eller bi-
staa ved Overtagelse til privat Skifte og ved Arveafgiftsanmel-
delse, maa enhver nogenlunde intelligent juridisk Kandidat hur-
tig kunne lære at gøre paa forsvarlig Maade. Der kunde jo godt
staa i Loven, at slige Erklæringer og Anmeldelser skulde ske
ved, at de paagældende mødte og afgav dem til Skifteforvalterens
Protokol — saa var det dermed gjort til offentlige Anliggender,
men deres Karakter var jo dog den samme. Med Hensyn til Op-
gørelser efter Skiftelovens § 78 vil Bestemmelsen maaske ikke

faa stor Betydning, da Fuldmægtigen ikke maa foretage den forudgaaende Bobehandling. Men f. Eks. ved Anmeldelse af Fordringer i et Bo, Ansøgning om Værgebeskikkelse m. m. vilde det i mange Tilfælde være ganske urimeligt at skulle henvise til Sagførerassistance. Vanskeligere stiller det sig ganske vist med Forretninger vedrørende Tinglæsningsvæsenet. I Sønderjylland var Ordningen i Brug ogsaa for saadanne Dokumenters Vedkommende, men for de andre Landsdeles Vedkommende er som sagt dette Spørgsmaal noget vanskeligere end Spørgsmaalet om Skifteforretningerne. Hvad endelig angaar den tredje Gruppe, Stævninger, ses det ikke, at der sker nogen videre Forrykkelse af den rene Linje, fordi ikke blot de nu i Retsplejelovens § 425 omhandlede, men ogsaa andre Stævninger kan forlanges udfærdiget paa Dommerkontoret. Hovedhensynet for hele § 5 er dog at gøre det saa let og praktisk som muligt.

Overretssagfører *Jarner* advarede mod at drage Slutninger til Fordel for § 5 fra Forholdene i Sønderjylland. Ikke blot anvender Tyskerne Blanketter i langt større Omfang, end vi kan tænke os at gøre, men endvidere overlader de i langt højere Grad end vi Publikum selv at finde ud af, hvad der skal gøres — de føler netop Ansvaret ved Retshjælpen. Og endelig maa der peges paa, at den tyske Sagførerstand i Sammenligning med vor er faatallig, der er i Tyskland proportionelt ikke en Tiendedel saa mange Sagførere som i Danmark, og dette har sikkert fremkaldt de tyske Bestemmelser om Amtsretternes Pligt til at yde Folk Retshjælp. Men denne er ikke en billig Retshjælp for ubemidlede, Tyskland har jo Takster for alle de enkelte Dele af Sagførerarbejdet, og ganske de samme Takster maa man betale for Hjælpen paa Amtsretternes Kontor. Her er altsaa ikke Tale om en illoyal Konkurrence .

BEMÆRKNINGER OM »RECEIVED FOR SHIPMENT«-DOKUMENTER.

(Foredrag af cand. jur. Valdemar Hvidt den 30. Marts 1925).

»Received for shipment«-Dokumentet er et Dokument, der tager sig ud som og ogsaa ofte i Omsætningen benyttes ganske paa samme Maade som et Konnossement, men som alligevel ikke kan betragtes som et egentlig Konnossement i hvert Fald ikke herhjemme, hvor Søloven definerer »Konnossement« som et Dokument, der indeholder en Anerkendelse af, at det og det Gods er modtaget om Bord, og at Udstederen forpligter sig til at transportere Godset til det og det Sted. R. f. S. indeholder ganske vist en Erklæring om, at man forpligter sig til at transportere Godset til det og det Sted, men det udtaler ikke, at Godset er modtaget om Bord, blot at det er modtaget af Rederiet til Afskibning (for shipment). Forskellen er med andre Ord, at R. f. s. udstedes nogen Tid forinden Godset er kommet om Bord, nemlig allerede naar Godset er modtaget paa Kaj, Varehus eller Lægter, medens Konnossementet først kan udstedes, naar Godset er kommet om Bord. Det er ikke sjældent, at Speditører udsteder saadanne Dokumenter, hvorved Speditøren anerkender at have modtaget Godset til Afskibning med det og det Skib. Dokumentet udstedes ikke af Speditøren paa Rederiets Vegne og i Henhold til en Fuldmagt fra det, men udstedes af Speditøren paa egne Vegne i Tillid til, at han vil kunne faa ordnet, at Godset kommer med vedkommende Skib. Jeg tager i det følgende ikke Hensyn til disse Dokumenter, men blot til de R. f. s., som er udstedt af Rederier. Det er meget almindeligt, at R. f. s. udstedes af Rederiet, selv om Godset endnu ikke er modtaget af Rederiet, men f. Eks. ligger hos et Frihavnsselskab eller Kajanstalt, som opbevarer Godset paa Rederiets Vegne. Disse Dokumenter maa

betragtes som ganske almindelige R. f. s., der falder ind under denne Undersøgelse.

Det almindelige Konnossement er et relativt gammelt Dokument. Man kan føre dets Benyttelse tilbage saa lang Tid som til det 15.—16. Aarhundrede. Naturligvis har Betingelserne for Dokumentets Benyttelse forandret sig meget siden da, og det har faaet Udtryk i den stadig tykkere og tykkere Skal af Klausuler, som er lagt om Dokumentets Kærne, men selve den karakteriserende Kærne er stadig den samme, nemlig en Anerkendelse af Godssets Modtagelse om Bord og af Forpligtelsen til at transportere det. Imidlertid er der i de sidste halvhundrede Aar indenfor Søfarten foregaaet en Udvikling, som har skabt Typer af konnossementslignende Dokumenter, hvor selve denne Konnossementets Kærne er forandret. Denne Udvikling kan mest kortfattet betegnes paa den Maade, at Transporten af Gods til Søs nu ikke mere alene sker ved Hjælp af, hvad man med et moderne Udtryk kalder for tramp-Skibe, men at Transporten i større og større Omfang foregaaer ved Hjælp af liners, Ruteskibe, som gaar fra og til bestemte Havne til bestemte og forud annoncerede Tidspunkter. Ved Rutefart vil Godset næsten udelukkende blive forsendt som Stykgods.

De 2 Variationer af Konnossementet, som navnlig har Betydning i vore Dage er det gennemgaaende Konnossement (Jernbanekonnossementet), hvis Mekanisme forudsætter en Organisation af liners, der regelmæssigt kan affage Godset fra den tidligere Transportør, og R. f. s. D o k u m e n t e t.

R. f. s. benyttes næsten udelukkende ved liners (Stykgodsfor-sendelser), men har til Gengæld her naaet en meget udstrakt Anvendelse. Rederierne benytter sædvanligt ved Godsfor-sendelse med Ruteskibe en Formular, der begynder med Ordene: »Shipped (or received for shipment) in and upon S/S« eller »Received to be transported by S/S« eller lignende Udtryk, og denne Formel benyttes, hvad enten Dokumentet udstedes før eller efter, at Godset er kommet om Bord. Modtageren kan ikke i disse Tilfælde se af Dokumentet, om det er udstedt før eller efter, at Godset er indladet, og han maa derfor være forberedt paa, at det er udstedt forinden Indladningen, og at Dokumentet altsaa er et egentligt R. f. s.. Dokumentet benyttes i enkelte Brancher

ogsaa udenfor den rene Stykgodsforsendelse. Dette gælder navnlig om Uld- og Bomuldshandelen, men dette er dog kun Undertagelsestilfælde. R. f. s.'s Hovedbetydning ligger ved Stykgodsforsendelsen og for Danmarks Vedkommende kun ved den udenrigske Søfart, idet det i den indenrigske Rutefart gælder, at Godsets Forsendelse sker paa en simpel Fragtseddel, og at der kun meget sjældent udstedes Konnossement.

Der har i de senere Aar rundt om i de interesserede Kredse været en livlig Diskussion om disse Dokumenter. Den nærmeste Foranledning, til at man har taget fat paa disse Spørgsmaal, er, at der i de Regler, som blev vedtaget paa den internationale Konference i Haag i Efteraaret 1921 (Hague rules 1921), og som omtrent uforandret gik igen i de Regler, der vedtoges paa Brysselkonferencen i 1922, indeholdes enkelte Bestemmelser om R. f. s.

Diskussionen har ogsaa næsten udelukkende drejet sig om det almindelige Spørgsmaal om, hvilket Benyttelsesomraade der burde indrømmes disse Dokumenter, navnlig om hvorvidt en Bank, der har aabnet Rembours, var berettiget og forpligtet til at modtage disse Dokumenter. Derimod er man kun ganske sporadisk kommet ind paa det, der dog maa være Grundlaget for Besvarelsen af dette Spørgsmaal, nemlig om i hvilke Henseender Modtageren af et R. f. s. er stillet paa anden Maade end Modtageren af et Konnossement. R. f. s. er paa en vis Maade listet ind i Livet under Dække af, at det var et almindeligt Konnossement. Selv nu efter at man paa Grund af de Vanskeligheder, som Dokumentets Benyttelse har voldt, i Praksis er klar over, at der er visse Forskelligheder mellem de to Dokumenter, nøjes man almindeligvis med at fastslaa, at de samme Regler, som gælder for Konnossementet, maa overføres til R. f. s., med mindre særlige Modhensyn gør sig gældende*), men hvornaar disse Modhensyn trænger sig frem — med andre Ord i hvilket Omfang, der gælder andre Regler for Konnossementet end for R. f. s. — det Spørgsmaal er man hidtil gaaet uden om. Disse Bemærkninger tilsigter en Undersøgelse heraf. Udgangspunktet maa være, at dersom der ikke oplyses særlige Modhensyn, maa Konnossementsreglerne gælde analogisk.

Jeg vil her straks fremhæve, at man fra forskellig Side har

*) Grundtvig i U. f. R. 1899 S. 826 og i »Konnossementet« S. 52.

hævded, at Rederiet overhovedet handlede retsstridigt ved at sende dette Dokument ud i Verden, idet det fremkommer i en Form, der er egnet til at bibringe Modtageren den gale Tro, at det er et egentlig Konnossement, han faar. Dokumentet bærer normalt til Overskrift »Konnossement«, og det indeholder det samme Sæt af Klausuler som Konnossementet. Den eneste Forskel er, at det begynder med Ordene »Received for shipment«, medens Konnossementet begynder med Ordene »Received on board«. I flere Tilfælde har Modtagere anlagt Retssag mod Rederiet og forlangt Erstatning for det Tab, de havde lidt ved at være blevet forledt til at modtage Dokumentet, som de vilde have afvist, hvis de havde været klar over dets egentlige Karakter.

Ved Domme baade herhjemme (U. f. R. 1902 S. 653 og 1918 S. 16, Sø- og Handelsretstidende 1921 S. 175) og i Norge (Nordiske Domme i Søfartsanliggender 1922 S. 295) er det blevet fastslaet, at Rederiet ikke var erstatningsansvarligt overfor den, som i Tilid til Dokumentets Udseende har modtaget det i den Tro, at det var et almindeligt on board Konnossement, idet Dokumentet ikke udgav sig for at være mere, end det var, nemlig en Anerkendelse af, at Godset var modtaget til senere Afskibning.

I de Tilfælde, hvor der benyttes R. f. s., vil Rederiet altsaa udvide Omraadet for sin Virksomhed ud over selve Søtransporten — det vil modtage Godset, oplagre det i sit Pakhus og indlade det i Skibet. Ligeledes vil det paa Bestemmelsesstedet besørge Godsets Udlosning, anbringe det paa sit Pakhus eller sin Kaj og derfra udlevere det til Modtageren. Rederiet virker altsaa her ikke blot som Søtransportør. Det virker tillige som Lagerhus, Speditør og Stuvningsselskab. Der rejser sig her straks det Spørgsmaal, om hvorvidt der gælder forskellige Regler for Rederiets Ansvar for Godset i de forskellige Egenskaber, hvor det faar med Godset at gøre. Dette kan ikke antages. Reglerne i Sølovens §§ 142 og 143, der er de afgørende Bestemmelser om Rederiets Ansvar under Søtransporten, er kun et Udtryk for de almindelige Regler, som ogsaa vilde gælde, selv om de ikke var positivt lovfæstede, nemlig at Rederiet maa erstatte det, som ikke kommer frem, medmindre Rederiet kan bevise, at der ikke er noget at bebrejde det eller dets Folk. Den samme Regel maa,

ifølge almindelige Grundsætninger, ogsaa være gældende for Rederiets Virksomhed før Indladningen og efter Udlosningen. *) Dette er ogsaa positivt fastslaaet i Sølovens § 142, som gælder for hele Perioden fra »Godsets Modtagelse til dets Aflevering«. Udstederen af et R. f. s. indestaar altsaa, ligesom Udstederen af et Konnossement, den godtroende Modtager af Dokumentet for, at de 100 Td., som Dokumentet lyder paa, vil blive ham udleveret uden Hensyn til, at Udstederen kan bevise, at han kun har modtaget 98 Td. **) Ligeledes maa man antage, at Dokumentets Ansvarsfrihedsklausuler har samme Gyldighed for hele det Tidsrum, som Dokumentet omfatter. Det er ikke ualmindeligt, at Rederierne i deres Konnossementer fritager sig for Ansvar for Beskadigelse af Godset, som ikke sker om Bord. For at Rederiet skal blive ansvarsfrit i Henhold til denne Klausul, maa det være bevist, at Skaden ikke er sket om Bord. Hvis der er Usikkerhed, om hvorvidt Skaden er sket før eller efter Indladningen, maa Rederiet dømmes. ***) Men selv om Rederiet har ført dette Bevis, vil der være en Tendens hos Domstolene til at søge at komme uden om denne Klausul som stridende mod det naturlige Retfærdighedskrav, at Rederiet skal bære Ansvaret for Godset, hvad enten det ligger om Bord eller hos Skibets Ekspeditør. †) Hvis Godset er overgivet ikke til Rederiets Repræsentant, men f. Eks. til et Frihavnsselskab, maa Klausulen derimod staa ved Magt. ††)

Selv om der saaledes med Hensyn til Rederiets Ansvar for Godset formelt gælder ganske de samme Regler for de to Dokumenter, idet Udstederen vil være erstatningsansvarlig under de samme Betingelser, saa er der praktisk set en væsentlig Forskel mellem den Sikkerhed, som Modtageren af R. f. s. opnaar, og den Sikkerhed, som Modtageren af et Konnossement opnaar. R. f. s. vil regelmæssig kun blive benyttet ved Rutefart, og Dokumentet

*) Jfr. Norsk Dom i N. S. D. 1902 S. 2.

Den engelske Carriage of Goods by Sea Act 1924 gælder ligesom Hague rules kun for Tiden fra Indladningen til Udlosningen.

**) U. f. R. 1914 S. 259.

***) U. f. R. 1920 S. 748 og S. 867.

†) Jfr. to norske Domme i N. Rt. 1913, S. 668, og i Kristiania Byrets Domme ved Assessor Siewers II Nr. 1161.

††) U. f. R. 1922 S. 918.

vil her normalt indeholde et saa fuldstændigt Sæt af Ansvarfrihedsklausuler, at man kan sige, at Dokumentet er en Anerkendelse af Godsets Modtagelse og et Løfte om at transportere det, men paa Modtagerens Risiko.*) Rederiet har fraskrevet sig praktisk set enhver Risiko; denne falder paa Modtageren. Ved R. f. s. omfatter denne Risiko ikke alene, saaledes som ved Konnossementet, Tiden fra Godsets Indladning til dets Udlosning. Den omfatter ogsaa Tiden fra Godsets Modtagelse af Rederens Repræsentant til dets Indladning i Skibet, og denne Risikoforøgelse vil være meget væsentlig. Dels vil der være en betydelig Fare for Tyveri, Brand, Fejlekspedering o. s. v., men desuden er der ogsaa en Risiko ved selve Ombordbringningen. Af disse Risici vil det navnlig være Tyveririsikoen, som nu til Dags vil spille den store Rolle. Der er af engelske Forsikringselskaber udarbejdet en Statistik, der viser, at Risikoen for Tyveri i Aarene 1913 til 1920 steg fra $1\frac{1}{2}$ til 27 pence pr. Ton.***) Det vil være klart, at netop Risikoen for Tyveri vil være langt betydeligere, naar Godset ligger i Land, end naar det først er stuvet ned i Skibet, hvor det er vanskeligere at komme til, hvor det ikke kan afsættes, og hvor kun det faste, gennemgaaende mere paalidelige, Skibsmandskab kommer i Forbindelse med Godset. Faren for, at der faktisk sker Skade paa Godset, efter at Dokumentet er udstedt, vil være betydelig større ved R. f. s. end ved et Konnossement, men denne Forskel bliver yderligere uddybet derved, at R. f. s. processuelt set giver Indehaveren en svagere Stilling overfor Mancoindsigelsen end Konnossementet gør det.

Man kan uden Overdrivelse sige, at Gennemførelsen af Kravet vil tage længere Tid, være mere usikkert og kræve større Omkostninger, end hvis man har et Konnossement at gaa frem efter. Det maa her fremhæves, at den forøgede Risiko for Godsets Beskadigelse, som opstaar ved R. f. s. i sidste Instans, falder ikke paa Køberen, men paa Sælgeren. Køberen, som har betalt mod Dokumenterne, bærer i første Linje det eventuelle Tab, men han har Regresret mod Sælgeren, thi efter Købelovens § 10 gaar

*) Ernst Meyer i Beretning fra 3. skandinaviske Handelsmøde (1921) S. 74. Sir Norman Hill i Lloyds List for 1. Novbr. 1921.

**) Jørgen Blydt i Beretning fra det 3. skandinaviske Handelsmøde (1921) S. 82.

Risikoen for Gods, som skal afsendes med Skib, først over paa Køberen, naar Godset er bragt indenfor Skibssiden. Selv om Sælgeren har afleveret det til Rederiet og modtaget et R. f. s., og han derfor ikke har nogetsomhelst mere at gøre med Godsets Forsendelse, falder Tabet for en Beskadigelse, som rammer det, inden det er kommet om Bord, paa ham, og Køberen, som har indløst R. f. s. og bagefter faar at vide, at Godset er blevet ødelagt, inden det kom over Skibssiden, kan forlange Erstatning af Sælgeren.*)

Køberens Risiko vil ogsaa formindskes meget betydeligt derved, at han normalt foruden R. f. s. faar en Forsikringspolice, saaledes at han kan holde sig til Forsikreren for sit Tab, men den foregaaende Undersøgelse af Omfanget for Rederiets Ansvar har alligevel sin Betydning, dels fordi Spørgsmaalet om Rederiets Ansvar alligevel vil opstaa, nemlig i Relationen Sælger eller Forsikringselskab ctr. Rederiet, dels fordi en Fordring mod en Udlænding meget ofte viser sig vanskelig at faa ind, selv om Skyldneren er fuldt solvent.

En Forskel, der almindeligvis stærkt fremhæves mellem de to Dokumenter, er, at Modtageren ved R. f. s. ikke med den samme Sikkerhed som ved det almindelige Konnossement er i Stand til at bedømme, om hvornaar Godset vil komme frem til Bestemmelsesstedet.

Ved Konnossementet faar Modtageren opgivet, hvornaar Godset er bragt ombord i Skibet, og han vil da under normale Omstændigheder være i Stand til saa nogenlunde at slutte sig til, naar Godset kommer frem, idet han kan regne med, at Skibet vil afgaa kort Tid efter, at Godset er indladet, og at Rejsen frem vil tage normal Tid.

Ved R. f. s. vil Modtageren være stillet mere usikkert.

Dokumentet vil normalt lyde paa, at Godset er modtaget til Afskibning med det og det Skib eller det næste Skib paa Linien. Modtageren af Dokumentet vil altsaa dels løbe den Risiko, at Godset bliver forsendt med et andet Skib end det, som Dokumentet angiver, dels at det vil vare meget længe, inden Godset bliver indladet i det Skib, det forsendes med. Modtageren af et Konnossement kan gøre Indsigelse mod, at hans Gods

*) Jfr. i denne Retning Almén § 62 Note 59, § 65 Note 46 a og Dom i U. f. R. 1917 S. 580.

forsendes med et andet Skib, end Konnossementet lyder paa, og kan efter Reglen i Sølovens § 113 kræve, at Rederiet dækker ethvert Tab, som opstaar i den Anledning. Men selv naar det drejer sig om et R. f. s., og Dokumentet indeholder en Substitutionsklausul, er Rederen ikke berettiget til at sende Godset med et hvilket som helst Skib. Der maa være Grænse for, hvad Rederiet kan tillade sig. Det vil være vanskeligt nøjagtigt at fastslaa, hvor denne Grænse skal trækkes. Man mangler endnu i for høj Grad Vejledning fra Domstolene. Men det har dog sin Betydning at fremhæve, at der findes en Grænse for Rederiets Beføjelser, idet der i mange Kredse findes den Overtro, at naar der findes en Substitutionsklausul i Dokumentet, saa er Rederiet berettiget til at sende Godset med ethvert Skib. Maaske kunde man hævde, at Substitutionsklausulen kun har den Betydning, at Rederiet alene bliver berettiget til at sende Godset med et andet Skib end det opgivne, for saa vidt det paa Grund af Omstændigheder, som Rederiet ikke kendte, da det udstedte Dokumentet, er blevet umuligt at sende Godset med det opgivne Skib. Hvis Rederiet ikke er i Stand til at oplyse saadanne efterfølgende Omstændigheder, der kan berettigge Forsendelsen med det andet Skib, maa det være erstatningsansvarligt. Men i hvert Fald maa det antages, at Substitutionsklausulens Betydning begrænses af følgende Betragtning:

Udstederen af Dokumentet har lovet en vis Præstation. Hvilket Indhold denne Præstation skal have, bestemmes bl. a. ved Dokumentets Angivelse af Skibets Navn. Dokumentet benyttes navnlig ved Rutebart, og man vil her være i Stand til, naar man kender Skibets Navn, at udfinde, naar det kommer til Bestemmelsehavnen. Naar man kender Skibets Navn, kan man ogsaa skaffe sig at vide, om det er et Sejl- eller Dampskib, hvorledes dets Udrustning er med Lossegrejer o. s. v., alt sammen Ting, som bestemmer Indholdet af den Præstation, Modtageren af Dokumentet kan regne med. Dokumentudstederen har i Henhold til Substitutionsklausulen Ret til at sende Godset med et andet Skib end det opgivne,*) men det maa være en Betingelse, at Forsendelsen ikke sker paa en væsentlig anden Maade, end

*) Jfr. Domme i U. f. R. 1919 S. 17, Sø- og Handelsretstidende 1921 S. 175 og Norsk Retstidende 1922 S. 11.

man efter Dokumentet kunde regne med, at den vilde ske paa. Dersom Dokumentet indeholder Angivelsen af et Skib uden nogen Substitutionsklausul, vil Rederiet i Overensstemmelse med Sølovens § 113 være ansvarlig for ethvert Tab, Modtageren lider ved, at Godset transporteres med et andet Skib end det opgivne. (Norsk Højesteretsdom i Nordiske Domme i Søfarts-anliggender 1919, S. 460).

Udstederen af et R. f. s. kan altsaa blive erstatningsansvarlig derved, at Godset bliver transporteret med et andet Skib end det opgivne, men han kan ogsaa blive ansvarlig derved, at Godset ikke bliver indladet i Skib inden en rimelig Tid.

I enkelte Havne findes der Koutumer, der bestemmer, at Dokumentet ikke maa udstedes, forinden det Skib, som Dokumentet lyder paa, ligger i Havnen. Bortset fra disse enkelte Tilfælde maa Modtageren af Dokumentet være belavet paa, at Dokumentet kan være udstedt, længe forinden Godset bliver indladet i Skibet.*) Helt værgeløs vil Modtageren dog ikke staa; det er ikke enhver nok saa grov Forsinkelse, han maa finde sig i. Indladningen maa ske inden en rimelig Tid.

Det Erstatningskrav, som Modtageren af et almindeligt Konnossement vil kunne faa mod Rederen, hæfter Rederen ikke personligt for. Han hæfter kun med Søformuen, som den Erstatningsberettigede til Gengæld vil have Søpanteret i, jfr. Sølovens §§ 7, 8 og 268, navnlig Bestemmelsen om, at Fordringer som grunder sig paa Forpligtelser, som Skipperen i denne sin Egenskab har indgaaet, er forsynet med Søpanteret. Denne Bestemmelse kommer til Anvendelse, selv om Konnossementet ikke er underskrevet af Kaptajnen men af Rederiets Ekspeditør, thi i Tilknytning til § 132 anses Ekspeditøren som havende underskrevet paa Kaptajnens Vegne.***) Sølovens og Praksis Standpunkt er det, at man ønsker, at Modtageren skal være ens stillet, hvem saa Konnossementet er underskrevet af, om det er Kaptajnen, Styrmanden eller en Ekspeditør.

Ved R. f. s. kan man ikke paa samme Maade opstille det som en absolut Regel, at Modtageren faar Søpanteret for sine

*) Sø- og Handelsretstidende 1921 S. 175 og U. f. R. 1902 A. S. 653.

**) Platou: Søret S. 80. Grundtvig: Den Danske Søret. II Udg. S. 113—14. Jantzen: Certepartier og Konnossementer S. 285.

Fordringer. Søpanteretten kan ikke her saaledes som ved Konnossementet støttes paa, at Dokumentet anses som underskrevet paa Kaptajns Vegne, saaledes at det kan betragtes som en Forpligtelse, som Kaptajnen i denne sin Egenskab paatager sig; thi Kaptajnen vil normalt ikke have noget at gøre med Udstedelsen af R. f. s., som jo ofte udstedes lang Tid, før Skibet kommer i Havn, og Ekspeditøren kan derfor ikke betragtes som underskrivende paa Kaptajns Vegne. Søloven opstiller det som en saa fast Regel, at Rederen hæfter med hele sin Formue i alle Tilfælde, hvor særlig Undtagelse ikke er gjort, at man kun kan analogisere fra disse Undtagelsestilfælde til Tilfælde, hvor Forholdene er ganske ensartede, men det er de ikke her. Ved det almindelige Konnossement er Risikoen alene en Risiko for Ulykker, der sker under Varens Transport med Skibet eller Godsets Ind- eller Udladning i Skibet, hvor Skibets Mandskab og Officerer altsaa regelmæssigt vil være de handlende, men ved R. f. s. indgaar der ogsaa en Risiko for Godsets Undergang, medens det befinder sig i Land, altsaa under Omstændigheder, hvor Skibet eller dets Mandskab ingensomhelst Forbindelse har med Ulykken.

Derimod kan der opstaa en Søpanteret for Modtageren efter et R. f. s. i Henhold til en anden Bestemmelse i § 268, nemlig den, der hjemler Søpanteret for Fordringer, der grunder sig paa Misligholdelse af Kontrakt, som Rederen selv eller ved Fuldmægtig har afsluttet, og hvis Opfyldelse hørte til Skipperens Pligter, og for Fordringer paa Erstatning for Skade forvoldt af nogen i Tjenesten om Bord. Men denne Søpanteret kan kun være stiftet, naar Godset er kommet om Bord. Hvis Godset ødelægges, før det kommer om Bord, eller hvis det ikke kan bevises, naar det er ødelagt, saa har man ingen Søpanteret.

Ogsaa med Hensyn til Forsikringen af Godset kan der opstaa særlige Vanskeligheder for Modtageren af et R. f. s. Naar Godset forsendes paa et Konnossement, bliver dette regelmæssigt ledsaget af en almindelig Søforsikringspolice, der efter Reglerne i Konventionen af 2. April 1850 § 90 dækker Rejsen fra det Øjeblik, Godset er kommet om Bord i Skib eller Pram, indtil det bringes i Land paa Bestemmelsesstedet. En saadan Forsikringspolice er ikke tilstrækkelig for Modtageren af et R. f. s. Han maa

kræve en Forsikring, som dækker det samme Tidsrum, som Dokumentet omfatter, altsaa med andre Ord ogsaa Tiden, medens Godset er oplagret og under dets Ombordbringning.

Ogsaa af en anden Grund vil en almindelig Rejsepolicen hyppigt ikke være tilstrækkelig for Modtageren. R. f. s. vil regelmæssigt lyde paa, at Forsendelsen sker med et bestemt nævnt Skib eller et følgende Skib. Policen vil regelmæssigt lyde paa et bestemt Skib uden nogen Substitutionsklausul. Dersom Forsendelsen sker med et andet end det i Policen nævnte Skib, vil Forsikringen ikke være bindende for Selskabet.

Modtageren maa have Ret til en Forsikring, der dækker Godset fra dets Oplagring i Varehus eller paa Kaj indtil dets Ankomst til Bestemmelsesstedet, hvilket Skib saa Transporten sker med, altsaa nærmest en Hus-til-Hus-Forsikring.

Efter denne Oversigt over de vigtigste Forskelligheder mellem R. f. s. og det almindelige Konnossement, vil jeg til Slut sige et Par Ord, om hvilken Betydning dette Dokument herefter kan antages at have i Omsætningen, navnlig om en Køber er pligtig til at modtage Dokumentet til Opfyldelsen af Købeaftalen. Der kan her først fremhæves, at der er to Tilfælde, hvor der gør sig særlige Forhold gældende og som derfor ikke kan falde ind under den almindelige Regel. Hvor der er købt en hel Skibsladning, benytter man ikke den særlige Teknik, som har begrundet Brugen af R. f. s. Køberen maa i disse Tilfælde kunne kræve egentligt Konnossement.

Naar det i Købeaftalen er bestemt, at Afskibning eller Afladning skal være sket inden en vis Tid, vil dette efter Købelovens § 69.I. sige, at Godset skal være bragt om Bord i Skibet inden denne Frist. Det er altsaa ikke, saaledes som Præmisserne til Dom i Sø- og Handelsretstidende 1922 S. 137 antyder, nok at Godset er bragt om Bord i Lægter. Afladningen er først sket, naar Godset er kommet om Bord i selve Skibet. Køberen vil have Ret til at kræve et Bevis for, at dette virkelig er sket, og dette Bevis vil regelmæssigt kun kunne tilvejebringes paa behørig Maade gennem et Konnossement. Køberen vil derfor i disse Tilfælde kunne afvise R. f. s. og kræve Konnossement, i hvert Fald dersom der ikke paa anden Maade er tilvejebragt et fuld-

stændigt Bevis for Tidspunktet for Godsets Indladning, og vel nok selv da. *)

I tysk Ret opstilles der en Forskel mellem »Verschiffung«, hvor Varen maa være bragt om Bord inden Fristens Udløb, og »Verladung«, hvor det er tilstrækkeligt, at Varen er overgivet til Transportøren. Dansk Ret kender vist ikke til denne Sondring; hvor det er aftalt, at Varen skal være »afladet«, kræves det, at Godset er bragt om Bord.

Uden for disse to Tilfælde er Forholdet mere tvivlsomt. Det er den almindelige Opfattelse indenfor den skandinaviske Retsvidenskab, (Grundtvig: Søret II S. 99, Lassen-Ussing, Obligationsrettens specielle Del, 1923, S. 135 Note 72, Almén; Kommentar til Købeloven § 69 Note 15), at Køberen kan kræve Konnossementet og ikke behøver at modtage R. f. s. Man støtter vel dette Resultat paa, at Levering først er sket, naar Godset er kommet om Bord (Købelovens § 10), og at det vilde være urimeligt, om Køberen skulde være pligtig til at betale Købesummen mod et Dokument, hvoraf han ikke kan se, om Sælgeren virkelig har gjort det, som han var pligtig til, nemlig at bringe Godset over Skibssiden. Jeg tror ikke, at denne Opfattelse længere er holdbar. Jeg maa her straks indskyde, at det er muligt, at der indenfor enkelte Brancher gælder særlige modgaaende Koutumer. Der findes saavidt mig bekendt ikke herhjemme noget bestemt Holdepunkt for, at der findes saadanne Koutumer, men det kan nævnes, at Organisationerne, der repræsenterer de engelske Korn-, Gummi- og Kød-Importører har vedtaget Protester mod Anerkendelse af R. f. s. og har hævdedet, at Dokumentet ingen Benyttelse har indenfor disse Brancher. Men bortset fra de Tilfælde, hvor man maatte være i Stand til at oplyse, at der bestod en saadan særlig Koutume, maa man som generel Regel akceptere R. f. s.

Det antages, *) at et gennemgaaende Konnossement maa staa

*) Jfr. det ikke meget klare Grosserersocietets-Responsum af 17. September 1920, svensk Højesteretsdom i Nytt Jur. Arkiv 1923 S. 609, en engelsk Dom fra 1921: Aron & Co. v. Comptoir Wegimont (1921, 3 K. B. S. 435) og 2 Domme af Hamborgs Oberlandesgericht i Hanseatische Gerichtszeitung 1920 S. 118 og 1915 S. 193.

*) Lassen-Ussing l. c. S. 125 Note 32.

lige med et egentlig Konnossement, saaledes at Køberen er pligtig at indfri det.

De foranstaaende Bemærkninger har ikke taget Sigte paa at foretage en Sammenligning mellem R. f. s. og det gennemgaaende Konnossement, men det har dog antydningssvis ligget deri, at den Sikkerhed, som R. f. s. byder, i hvert Fald er lige saa god, som den Sikkerhed et gennemgaaende Konnossement byder. Hvis man godkender det gennemgaaende Konnossement, vil der ikke være megen Mening i at afvise R. f. s.

Den afgørende Betragtning er imidlertid den, at R. f. s. er et naturligt og praktisk, man kan næsten sige nødvendigt Udtryk for Forholdene indenfor Stykgodsforsendelsen, saaledes som den moderne Teknik har skabt dem. Udviklingen af Rutefart har medført, at Rederierne rundt omkring paa de forskellige Stationer, hvor deres Ruteskibe løber ind, har organiseret sig med Varehouse, Oplagringspladser, Kajpladser o. s. v., saaledes at de er i Stand til at tilbyde deres Kunder en regelmæssig Bistand ogsaa paa andre Maader end ved selve Søtransporten. Afladerne er interesseret i at benytte sig af større Rederiers Bistand ogsaa udenfor selve Søtransporten, idet de opnaar Fordelene ved ikke at behøve at antage Mellemmænd, Speditører o. s. v., men at hele Transporten og Oplagringen besørges af Rederiet, som man kan have særlig Tillid til, fordi de store Rederier byder en økonomisk Sikkerhed, som man kun meget sjældent vil kunne opnaa paa anden Maade. Den Teknik, som benyttes ved selve Indladningen, kræver ogsaa hyppigt R. f. s. Naar et stort Ruteskib, som maaske kun ligger inde nogle Timer eller nogle Dage, i denne Tid skal indlade Tusinder af Stykker Gods, kan Indladningen ikke ske paa den Maade, at de enkelte Afladere selv kører deres Gods direkte ned til Skibet. Det er der ikke Tid til. Det vilde heller ikke være nogen Fordel for Afskiberne, hvis Vogne vilde komme til at holde i Kø i Timevis (jfr. Forholdene paa Larsens Plads). Det er nødvendigt, at Godset i Forvejen overgives til Rederiet, saaledes at det samles paa dets Kaj eller i dets Pakhus, saadan at det lige ligger parat til i den korte Tid, der er til Raadighed, paa den hurtigste Maade at indlastes i Skibet. Denne Fremgangsmaade har en anden stor Fordel, nemlig den,

at Rederiet bliver i Stand til at stuve Godset paa den mest hensigtsmæssige Maade.

Men hertil kommer yderligere det, at den af de 2 Parter, Køber og Sælger, hvis Interesser navnlig er bestemmende for, hvordan Søtransporten skal ordnes, er Sælgeren, idet det som Regel er ham, der træffer Aftalen med Rederiet eventuelt for Køberens Regning og Risiko. Sælgeren er interesseret i saa snart som muligt at faa et Dokument, som han kan faa financieret i sin Bank. Ogsaa Køberen har Interesse i, at Afskibningsdokumenterne udfærdiges tidligt, saaledes at han saa hurtigt som muligt kan komme til at omsætte Varerne, og saaledes at Dokumenterne kan være fremme samtidig med, at Godset ankommer til Bestemmelsesstedet. Det forcerede Tempo har ført med sig, at on board Konnossementer hyppigt først underskrives af Ekspeditøren, efter at Skibet er afgaaet. Det er derfor ikke sjældent, at Konnossementerne ikke kan naa frem samtidig med Skibet, saaledes at Modtageren maa have Besvær og Omkostninger med at stille Bankgaranti for at faa Varerne udleveret. Disse Forhold har gjort, at R. f. s. Dokumentet nu faktisk er det Dokument, der benyttes sædvanligvis ved udenlandsk Rutefart. Det praktiske Liv har da ogsaa bøjet sig for denne Dokumentets almindelige Benyttelse og har sanktioneret det som ensstillet med Konnossementet.

Danske Banker, som har aabnet Rembours, modtager Dokumentet, medmindre der er givet udtrykkelig Instruktion i anden Retning, og den eneste skandinaviske Retsafgørelse, der — saa vidt mig bekendt — findes om Spørgsmaalet, nemlig en Sø- og Handelsretsdom (U. f. R. 1918 S. 16) siger det samme.*) R. f. s. maa akcepteres, hvad enten Købeaftalen mere almindeligt lyder paa, at Betaling skal ske mod »Dokumenter«, »shipping documents« el. lign., eller Aftalen gaar ud paa, at Sælgeren skal præstere »Konnossement« (jfr. den lige citerede Dom), medmindre det af Omstændighederne fremgaar, at man med dette Udtryk netop har sigtet til om Bord Konnossementer; thi disse Udtryk

*) Jfr. engelske Domme: »Marlborough Hill« 1920 Weis v. Produce Brokers Co og United Baltic Co v. Burgett (1921) samt Amerikansk Dom: Victor v. National Bank of New York (1922).

bruges almindeligvis i Flæng, uden at man tænker over, at de skulde betyde noget forskelligt.*)

Derimod er der megen Grund til fra alle Interesseredes Side at kræve, at det klart af selve Dokumentet skal fremgaa, om det er et R. f. s. eller et Konnossement. Det er det absolut almindelige, at Rederierne benytter den samme Formular f. Eks. »Shipped (or received for shipment) in and upon S/S-«, hvad enten Dokumentet udstedes forinden eller efter, at Godset er kommet om Bord i Skibet. Af det foran anførte fremgaa, at man ikke kan gøre noget Erstatningskrav gældende mod Rederiet i Anledning af, at de R. f. s., som Rederiet udstedte, lignede Konnossementer i saa høj Grad, at Modtagerne let kunde blive narrede. Selv om der ikke kan gennemføres noget retligt Krav mod Rederiet i den Anledning, kan man alligevel med Rimelighed forlange, at det af de Dokumenter, som udstedes, klart fremgaa, hvad de indeholder. Der er saa stor Forskel mellem Konnossementet og R. f. s., at dette bør gives en saadan Form, at man deraf klart kan se, om det er det ene eller det andet.

D i s k u s s i o n .

Professor *Pappenheim* kunde i det store og hele ganske slutte sig til det af Indlederen anførte; naar han tog Ordet først, var det for at takke for, at han var indbudt til at være til Stede, og for blot at fremkomme med nogle enkelte Bemærkninger, særlig om tysk Rets Stilling.

I tysk Ret, nemlig i H. G. B., findes særlige Bestemmelser om dette Forhold. Det er tilladt at udstede Konnossement for Gods, som er modtaget til Forsendelse, men endnu ikke er indladet i Skibet (§ 642). Naar den tyske Lov udtaler, at der forinden Afladningen er sket ikke alene kan udstedes et konnossementslignende Dokument, men ligefrem et Konnossement, maa det være klart, at Dokumentet maa have samme Virkning som et Konnossement baade i obligatorisk og i tinglig Henseende. For dette Resultat taler i Virkeligheden ogsaa alle reale Grunde. Derimod kan det være meget tvivlsomt, om man forinden Indlad-

*) Dommen i U. f. R. 1918 S. 16 angik netop et Tilfælde, hvor Købeaftalen gik ud paa Betaling mod Konnossement.

ningen har Ret til at udstede et Dokument, der tager sig ud som et egentligt om Bord Konnossement, altsaa er f. Eks. indledet med Ordene »modtaget om Bord«, eller om det ikke maa kræves, at Dokumentet udviser, at det er udstedt førend Indladningen. Dette maa nok antages.

Professor *Sindballe* takkede Indlederen for Foredraget. Selvfølgelig er R. f. s.-Dokumenterne ikke retsstridige. Hovedreglen maa være, at de samme sørettlige Regler gælder for de 2 Arter Dokumenter, dog med visse Undtagelser, f. Eks. vedrørende Søpanteret.

Hvad der er mere tvivlsomt, er, hvorvidt det samme er Tilfældet udenfor de sørettlige Regler, altsaa mellem Køber og Sælger. Indlederen hævdede, støttet paa en Sø- og Handelsretsdom, at Køberen er pligtig at betale, ogsaa mod R. f. s.-Dokumenter; dette er efter Talerens Mening næppe rigtigt, hvad jo ogsaa Teorien i Almindelighed bestrider. Ganske vist har Udviklingen rundt om i Verden ført til de af Indlederen nævnte Konsekvenser, men dette er ikke en aldeles afgørende »Retskilde«; thi det kan jo komme af den herskende Interesse, altsaa in casu, at det er Sælgerne, der har været de stærkeste. Der er her sikkert Grund til at være noget forsigtig, og den danske Handelsstand er vist i Almindelighed meget imod, at den af Indlederen hævdede Regel bliver gældende, hvilket maaske ogsaa staar i Forbindelse med den danske Handelsstands Interesser, da vi køber flere R. f. s.-Dokumenter, end vi sælger; ved Eksporten af Landbrugsprodukter kommer Spørgsmaalet jo ikke frem, idet der der eksporteres skibsladningsvis.

Hvad er gældende Ret? Foreligger ingen kontraktlig Afgørelse, bliver jo Købelovens § 16 at anvende. Dennes Ord kan maaske, om ikke aldeles afgørende, tale mod Indlederens Resultat; Indlederen har næppe heller Ret i, at der altid kan kræves Betaling med et Gennemgangskonnossement (Jernbanekonnossement), saa at der næppe paa Basis heraf kan drages de af Indlederen gjorte Slutninger.

Drejer det sig derimod om Fortolkningen af en truffen Aftale, kan meget tale for Rigtigheden af Indlederens Slutninger, navnlig naturligvis paa Omraader, hvor det er saare almindeligt, at R. f. s.-Dokumenterne anvendes.

Grosserer *Ernst Meyer* udtalte, at R. f. s.-Dokumenterne i det praktiske Liv næppe bruges i saa stort et Omfang, som Indlederen anførte, i hvert Tilfælde ikke udenfor oversøiske Varer. Taleren tvivlede ogsaa om, at det ved oversøiske Varer er saa overvejende benyttet som af Indlederen nævnt, idet Taleren tværtimod var tilbøjelig til at mene det modsatte. Der er gode Grunde for, at Køberne vægrer sig ved at modtage R. f. s.-Dokumenterne, navnlig ud fra de rent praktiske Assuranceforhold.

Indlederen fremhævede, at hvis det er rigtigt, som Sø- og Handelsrettens Dom af 1918 siger, at man er pligtig til at modtage et R. f. s. i Tilfælde, hvor der er aftalt »kontant mod Konnossement«, maa man saa meget mere antage, at R. f. s. maa modtages, hvor der ikke er nogen Aftale om, at der skal betales mod Dokumenter. Købelovens § 16 gaar netop ud paa at stille Køberen, som om det var aftalt »kontant mod Konnossement«.

Hensynet til, at den danske Handelsstand gennemsnitlig er imod Brug^{en} af R. f. s., bør ikke spille nogen Rolle for Domstolens Stilling til Spørgsmaalet. Det afgørende maa være, om Dokumentet benyttes og modtages ganske almindeligt som Konnossement.

Det er nok rigtigt, at det ikke er meget almindeligt, at R. f. s. udstedes forinden Indladningen i Skibet, men efter de Oplysninger, Indlederen har faaet fra forskellige Rederier, benytter man alligevel næsten altid et Dokument, der har Form som et R. f. s.